

Nr 37.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1919 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hälsovårdsstadga m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Närvarande vid ärendets slutliga behandling: herrar Dahl, Ernst Lindblad*, Jacob Larsson, Alfred Petré*, Boberg, von Essen, Lindström, J. B. Johansson, Magnusson i Kalmar, Nilsson i Vibberbo, Kant, Karlsson i Nynäshamn*, Johansson i Sollefteå, Andersson i Fiskebäckskil*, Johansson i Vittinge och Ödström*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 21 februari 1919 dagtecknad proposition, nr 152, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet, dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående överflyttande på hälsovårdsnämnd av kommunalnämnds åligganden i avseende å allmänna hälsovården, dels ock begärt riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till hälsovårdsstadga. Berörda lagförslag är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag

angående överflyttande på hälsovårdsnämnd av kommunalnämnds åligganden i avseende å allmänna hälsovården.

Härigenom förordnas, att de åligganden i avseende å allmänna hälsovården, som enligt lag eller författning ankomma å kommunal-

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 9 saml. 2 avd. 24 häft. (Nr 37.) 1568 19 1

nämnd, hädanefter skola, där ej annorlunda stadgas, tillkomma hälsovårdsnämnd.

Angående hälsovårdsnämnds sammansättning gäller vad därom är i hälsovårdsstadgan föreskrivet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Förslaget till hälsovårdsstadga lyder sålunda:

Förslag
till
Hälsovårdsstadga.

Häri genom förordnas som följer:

1 Kap.

Om allmänna hälsovården i stad.

Om hälsovårdsemråde och hälsovårdsnämnd.

1 §.

Varje stad utgör ett hälsovårdsområde. För sådant område skall finnas en hälsovårdsnämnd, vilken det åligger att övervaka efterlevnaden av denna stadga samt de i enlighet med densamma givna föreskrifter ävensom att i övrigt ägna uppmärksamhet och tillsyn åt allt, som kan inverka på allmänna hälsotillståndet i staden.

För detta ändamål skall nämnden, bland annat, verka för:

att i staden finnes ymnig och lätt tillgång på gott vatten till dryck, matlagning och andra hushållsbehov samt tjänligt vatten för renhållningen;

att vattenavloppet inom staden så ordnas, att spillvatten och annan flytande orenlighet avlägsnas från staden samt att dagvatten lätt avrinner från gator, allmänna platser, gårdar och tomter;

att för tillgodoseendet av nämnda ändamål allmänna vatten- och avloppsledningar anläggas;

att, där i staden eller dess grannskap finnes vattensjuk mark, som i sanitärt hänseende vållar olägenhet inom staden, denna olägenhet undanröjes;

att för avlägsnande från staden av latrin samt sopor, avskräden och annan dylik orenlighet, renhållningsverk inrättas eller annan lämplig åtgärd vidtages;

att sunda bostäder beredas stadens invånare; samt

att tillgång beredes såväl till allmänna, billiga varmbad som ock, där så ske kan, till bad i öppet vatten.

Det åligger ock nämnden att verka för, att sådana föreskrifter i avseende å allmänna hälsovården, som utöver vad denna stadga innehåller äro för staden behöfliga, bliva i vederbörlig ordning meddelade.

Stadsfullmäktige må, om så finnes lämpligt, åt hälsovårdsnämnden uppdraga förvaltningen av den allmänna sjukvård, som av staden anordnas, såvitt denna förvaltning icke enligt gällande författning tillkommer annan myndighet.

Om hälsovårdsnämnds befattning med åtgärder för smittsamma sjukdomars bekämpande och i samband därmed stående sjukvård är särskilt stadgat.

2 §.

1 mom. Hälsovårdsnämnden utgöres av polismästaren eller, där sådan ej finnes, den ledamot av magistraten, som förestår stadens polis; stadsläkaren eller, där flera sådana äro antagna, förste stadsläkaren, och, där stadsläkare ej finnes, annan läkare, som av magistraten utses; samt fem ledamöter, valda av stadsfullmäktige.

Stadsfullmäktige må dock bestämma, att nämndens ledamöter skola till antalet vara fem, nämligen polismästaren eller den ledamot av magistraten, som förestår stadens polis, ovanbemälde läkare samt tre av stadsfullmäktige valda ledamöter.

Möter hinder för magistraten att till ledamot av nämnden utse läkare, skall annan lämplig person därtill utses.

2 mom. Uppdraget att vara ledamot av hälsovårdsnämnden gäller för de valda ledamöterna ävensom för ledamot, som jämlikt 1 mom. är särskilt utsedd, för fyra år, dock att första gången stadsfullmäktige enligt denna stadga företaga val av ledamöter, genom lottning bestämes, vilken eller vilka av de valda skola utträda ur nämnden redan vid

slutet av andra året. Avgår ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, anställs fyllnadsval, och skall den sålunda valda tjänstgöra under den tid, som för den avgångna återstått.

3 mom. För ledamot i nämnden, som magistraten utser, har samma myndighet att utse suppleant. Vid förfall för sådan ledamot skall den för honom utsedda suppleanten inkallas. För de valda ledamöterna väljas av stadsfullmäktige suppleanter till lika stort antal. Vad i 2 mom. stadgas om ledamot gäller jämväl om suppleant.

De av stadsfullmäktige valda suppleanterna skola inkallas i den ordning, som mellan dem blivit vid valet bestämd.

4 mom. Ledamot eller suppleant av hälsovårdsnämnd kan ej den vara, som icke uppnått tjugufem års ålder, ej heller:

a) den som icke råder över sig och sitt gods;

b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmåles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra sådan påföljd;

c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

Gift kvinna vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

5 mom. Den, som av stadsfullmäktige blivit vald till ledamot eller suppleant i nämnden, må kunna avsäga sig uppdraget:

om han icke är boende inom staden eller dess område;

om han är ämbets- eller tjänsteman och av sin befattning hindras att fullgöra uppdraget;

om han efter fyra års tjänstgöring såsom ledamot i nämnden är i tur att därifrån avgå;

om han uppnått sextio års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av den väljande myndigheten godkännes.

Väljes kvinna till ledamot av hälsovårdsnämnd eller suppleant för sådan ledamot, äger hon att när som helst avsäga sig uppdraget.

6 mom. Förste provinsialläkaren i länet äger, även om han icke är ledamot av nämnden, att vara tillstådes vid nämndens sammanträden och deltaga i överläggningarna, men ej i beslutet, ävensom att, där han så begär, få sin mening till protokollet antecknad.

Vad sålunda är stadgat gäller ej för stad, varest finnes stadsläkare, som är likställd med förste provinsialläkare.

7 mom. När hälsovårdsnämnden prövar sådant vara av behovet påkallat, äger den tillkalla sakkunniga biträden, vilka må deltaga i nämndens överläggningar, men ej i besluten.

3 §.

1 mom. Hälsovårdsnämnden utser inom sig ordförande och vice ordförande för ett år i sänder. Äro både ordförande och vice ordförande hindrade att bevista sammanträde, utses ordförande för tillfället.

2 mom. Hälsovårdsnämnden sammanträder minst en gång i månaden samt däremellan, då ordföranden finner omständigheterna därtill föranleda eller begäran därom framställes av ledamot, som är självskriven eller jämlikt 2 § 1 mom. särskilt utsedd, eller ock av två andra ledamöter. Sammanträde med hälsovårdsnämnd skall ock skyndsamt äga rum på anmodan av länsstyrelse, magistrat eller förste provinsialläkare. Har förste provinsialläkaren föreslagit tid för sammanträdet, skall detta hållas å berörda tid eller, om hinder därför möter, å närmast följande för sammanträde lämpliga, efter överenskommelse med förste provinsialläkaren bestämda dag.

3 mom. Ärende må ej hos nämnden företagas till avgörande, därest ej, då ledamöternas antal är sju, minst fyra, och, då det är fem, minst tre äro närvarande.

4 mom. I stadgande, tillkommet i den ordning, som i 30 § sägs, må föreskrivas, att hälsovårdsnämnden äger uppdraga åt någon sin ledamot eller tjänsteman att på nämndens vägnar meddela beslut i vissa grupper av mindre viktiga ärenden, vilkas beskaffenhet skall i stadgandet särskilt angivas.

Sålunda meddelat beslut skall anmälas inför nämnden vid dess nästinfallande sammanträde.

Genom sådant enskild ledamots eller tjänstemans beslut får icke vite föreläggas.

5 mom. Vid val inom nämnden sker omröstning med slutna sedlar, där så begäres, och skilje lotten mellan dem, som erhållit lika antal röster. I övrigt verkställes omröstning öppet, och bliver den mening gällande, varom de flesta rösterna förena sig. Äro vid öppen omröstning rösterna på vardera sidan lika många, gäller den mening, som biträdes av ordföranden.

6 mom. Vid nämndens sammanträden skall föras protokoll, vars riktighet granskas senast vid nästa ordinarie sammanträde. Där sådant av behovet påkallas, äger dock nämnden att uppdraga åt en eller flera av sina ledamöter att verkställa denna granskning.

7 mom. Nämnden skall på lämpligt sätt göra kunnigt, av vem, varest och på vilka tider till nämnden ställda ansökningar och andra handlingar mottagas.

4 §.

I varje stad skall finnas en eller flera tillsyningsmän för allmänna hälsovården.

Hälsovårdsnämnden antager och entledigar dessa tillsyningsmän ävensom övriga tjänstemän och biträden, som ställas till dess förfogande, där ej annorlunda stadgas i allmän författning eller i föreskrift, tillkommen i den ordning, som i 30 § sägs.

För de av hälsovårdsnämnden antagna tjänstemän och biträden utfärdar nämnden instruktion.

5 §.

Hälsovårdsnämnden har att hos stadsfullmäktige göra framställning om medel, som erfordras för den verksamhet, som enligt denna stadga eller annan allmän författning åligger nämnden.

I fråga om förvaltningen och redovisningen av dessa medel länder till efterrättelse vad i kommunallagarna finnes stadgat.

6 §.

Hälsovårdsnämnden har att årligen före mars månads utgång till förste provinsialläkaren avlämna en till medicinalstyrelsen ställd berättelse om allmänna hälsotillståndet i staden under nästföregående år och vad i avseende därå och å den av staden anordnade allmänna sjukvården blivit under samma tid åtgjort.

Är nämnda sjukvård helt eller delvis under annan myndighets förvaltning, skall denna myndighet i god tid meddela nämnden erforderliga uppgifter i ämnet.

För Stockholm eller stad, varest finnes stadsläkare, som är likställd med förste provinsialläkare, skall berättelsen avgivas till medicinalstyrelsen före utgången av juni månad.

Berättelsen skall vara avfattad i överensstämmelse med formulär, som fastställs av medicinalstyrelsen.

7 §.

Det åligger hälsovårdsnämnden att över inkommande handlingar föra diarium enligt formulär, som fastställs av medicinalstyrelsen.

Till hälsovårdsnämnden överlämnade dödsbevis ävensom övriga inkomna handlingar, vilka icke böra till annan översändas, skola jämte nämndens protokoll och beslut av nämnden förvaras.

Om bostäder och samlingslokaler, m. m.

8 §.

1 mom. Byggnad, som inrymmer boningsrum, skall till alla sina delar vara så anordnad samt så underhållas och skötas, att sanitär olägenhet ej uppstår för dem, som där uppehålla sig.

2 mom. Varje boningsrum skall till storleken motsvara minst en persons luftbehov och vara så anordnat, att det kan hållas tillbörligt varmt och bereder erforderligt skydd mot fuktighet, samt förses med fönster. Fönster i dylikt rum skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt samt vetta åt gata, allmän plats eller gårdsrum ävensom vara så anordnat, att rummet erhåller god dager och att nödig luftväxling genom fönstret kan åstadkommas.

3 mom. I fråga om rum, vars beboende prövas i följd av bristfällighet i byggnadens anordnande, osnygghet eller annan orsak vara förenat med fara för hälsan, äger hälsovårdsnämnden förelägga viss, efter omständigheterna lämpad tid för felaktighetens avhjälpande eller, där så prövas nödigt, för rummets utrymmande eller ock, om felaktigheten finnes vara av beskaffenhet att ej kunna avhjälpas, förbjuda rummets vidare användning för bostadsändamål.

Hälsovårdsnämnden må ock förbjuda, att i ett och samma rum så stort antal personer inhysas, att genom deras sammanboende fara för hälsan kan uppkomma. Sådant förbud får dock ej meddelas, därest de i rummet boende tillhöra samma familj, såvida icke större fara för hälsan föreligger.

4 mom. Vad i 2 och 3 mom. sägs om boningsrum skall ock gälla om kök, som användes till bostad eller tillhör bostadslägenhet.

5 mom. Innehavare av lägenhet i byggnad, som inrymmer boningsrum, må ej genom osnygghet, buller eller på annat sätt förorsaka sanitär olägenhet för närboende.

6 mom. Där sådant prövas av behovet påkallat, äger hälsovårdsnämnden meddela föreskrift om särskilda anordningar för åstadkommande av tillräcklig luftväxling samt om undanröjande i övrigt av sanitära olägenheter i lokal, varest vanligen ett större antal människor samlas,

såsom kyrka eller annan gudstjänstlokal, skola, domstols sammanträdesrum, samlingsrum, till vilket allmänheten äger tillträde, teater, danslokal, serverings- eller utskänkningslokal, natthärbärke, fattigvårdsanstalt och sjukhus.

7 mom. Genom hälsovårdsnämndens försorg skall anordnas återkommande besiktning av byggnad och lägenhet, varom i 1 och 2 mom. sägs (*bostadsinspektion*), därvid särskild tillsyn skall ägnas beskaffenheten och skötseln av sådana bostäder, där missförhållanden i sanitärt hänseende mest kunna befaras. Jämväl skall besiktning av lokal, varom i 6 mom. förmäles, verkställas så ofta behovet påkallar. Närmare föreskrifter rörande sådan besiktning, som avses i detta moment, meddelas av hälsovårdsnämnden.

Om vatten och is för hushållsbehov.

9 §.

1 mom. Hälsovårdsnämnden skall hålla noggrann tillsyn över beskaffenheten av vattnet på de ställen, där sådant hämtas för att användas till dryck, matlagning och andra hushållsbehov. Särskilt skall hälsovårdsnämnden tillse, att brunnar och källor, som äro belägna på allmänna platser eller inne på gårdar eller tomter, äro ändamålsenligt överbyggda och i övrigt så inrättade, att ytvatten eller orenlighet ej intränger i dem.

2 mom. Vattnet i brunn, källa eller vattenledning, vare sig dessa äro avsedda för allmänt eller enskilt begagnande, må ej av någon förorenas.

Lag samma vare i fråga om vattnet vid allmänt vattenhämtningsställe vid sjö, vattendrag eller kanal.

3 mom. Hälsovårdsnämnden skall öva tillsyn över att is, som är avsedd för hushållsbehov eller annat därmed jämförligt ändamål, ej upptages å plats, där isens beskaffenhet ur sanitär synpunkt kan anses olämplig.

4 mom. När omständigheterna därtill föranleda, må hälsovårdsnämnden förbjuda hämtning av vatten från visst vattenhämtningsställe ävensom upptagning å viss plats av is, som är avsedd för hushållsbehov eller annat därmed jämförligt ändamål. Hälsovårdsnämnden må ock förbjuda, att is, som upptagits å viss plats utom staden, införes till staden eller försäljes därstädes.

Om födoämnen och dryckesvaror.

10 §.

1 mom. Kött av djur, som självdött eller varit behäftat med sådan sjukdom eller omkommit eller nedslaktats under sådana förhållanden, att köttet skaligen är att anse såsom skadligt att förtära eller eljest otjänligt till människoföda, må icke, i syfte att därtill användas, införas i stad eller där hållas till salu eller överlämnas till annan.

Kött av sådant djur, som nyss sagts, får ej användas vid tillverkning till avsalu av korv eller andra matvaror, ej heller förvaras i lägenhet, där dylika varor för sådant ändamål tillverkas eller förvaras, eller å plats, där de försäljas, eller i lokal, hörande till lägenhet, varest allmän spisning eller utskänkning äger rum.

Vad nu sagts om kött äger ock tillämpning beträffande inälvor, blod samt andra sådana delar av djur, som användas till människoföda.

2 mom. Vad i 1 mom. första stycket är stadgat gälle ock ifråga om mjölk från djur, vilket är eller skaligen kan misstänkas vara behäftat med sjukdom, som kan menligt inverka på mjölkens beskaffenhet, eller blivit behandlat med sådant läkemedel, som genom att övergå i mjölken eller på annat sätt kan göra densamma skadlig eller otjänlig till människoföda.

Mjölk, som hålles till salu, får ej vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne, ej heller, utan att sådant särskilt anges, vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar.

Utan hälsovårdsnämndens medgivande må mjölk ej utbjudas eller försäljas under beteckning, som antyder, att mjölken är av särskilt sund beskaffenhet eller står under kontroll i detta hänseende.

Vad i detta moment sagts om mjölk gäller i tillämpliga delar även om grädde och smör.

3 mom. Är födoämne i andra fall än här ovan sägs till följd av förskämning, orenlighet, felaktig beredning eller annan orsak skadligt för hälsan eller eljest otjänligt till människoföda, eller har det bearbetats eller hanterats av person, vilken är eller misstänkes vara behäftad med sådan sjukdom eller smitta, att födoämnet skaligen är att anse såsom farligt att förtära, må det icke, i syfte att användas till människoföda, införas i stad eller där hållas till salu eller överlämnas till annan.

Finnes grundad anledning för det antagande, att födoämne av visst slag och från viss plats skall kunna förorsaka utbredande av smittsam sjukdom inom staden, må hälsovårdsnämnden förbjuda dess införsel till staden och dess försäljning därstädes.

4 mom. Hälsovårdsnämnden har att låta anhålla födoämne, som enligt bestämmelserna i denna paragraf eller nämndens jämlikt 3 mom. andra stycket meddelade förbud ej får till människoföda försälas, då det anträffas å allmän saluplats, i lägenhet, avsedd för dess försäljning eller yrkesmässiga beredning eller för allmän spisning eller utskänkning, ävensom i de till sådan lägenhet hörande upplag eller förvaringsrum, av vad beskaffenhet de vara må, så ock vid hamn, järnvägsstation eller annat dylikt ställe under förhållanden, som utvisa, att födoämnet är avsett att försälas till människoföda.

Finner hälsovårdsnämnd, att vara, som anhållits, genom särskild behandling kan göras duglig till människoföda eller att sådan vara utan fara kan försälas under uppgift om varans beskaffenhet, må detta under nämndens kontroll verkställas. Kostnaderna härför gäldas av ägaren.

I annat fall skall vara, som anhållits, genom hälsovårdsnämndens försorg på ägarens bekostnad oskadliggöras genom att varan förstöres eller, då så provas lämpligt, genom att varan under nämndens kontroll användes till tekniskt bruk eller till föda åt djur.

5 mom. Hälsovårdsnämnd äger, då så anses nödigt, taga prov för undersökning av födoämne, avsett till försäljning, vare sig detta förefinnes å ställe inom hälsovårdsområdet eller å sådant ställe utom det samma, varifrån det plägar till försäljning dit införas. För dylikt prov skall gäldas ersättning enligt vanligt handelspris.

I avvaktan på utgången av denna undersökning, som bör med största skyndsamhet verkställas, må försäljning av skäligen misstänkt födoämne kunna av nämnden förbjudas.

6 mom. Vad i 3, 4 och 5 mom. stadgas om födoämne skall i tillämpliga delar gälla om dryckesvara.

7 mom. Försäljare av födoämne eller dryckesvara, varom ovan förmäles, är skyldig att på anmodan av hälsovårdsnämnden meddela upplysning om vem, som till honom levererat varan eller i densamma ingående beståndsdelar.

11 §.

1 mom. Lägenhet, där födoämne eller dryckesvara till försäljning beredes, så ock lägenhet, där kött, charkuterivaror, färsk fisk, mjölk, mejeriprodukter, bröd eller konditorivaror försälas eller till försäljning förvaras, må ej läggas på mindre avstånd än sex meter från avträde och urinkur eller från stall, fähus och svinhus eller därtill hörande gödselbehållare.

Sådan lägenhet skall vara tillräckligt rymlig och ljus samt försedd med erforderliga anordningar för luftväxling ävensom hava lätt tillgång

till vatten. Golv, väggar och tak, ävensom bord, hyllor och annan inredning skola vara så beskaffade, att de med lätthet kunna rengöras. Lägenheten må icke stå i förbindelse med bostad och ej heller i övrigt vara så förbunden med annan lokal, att sanitära olägenheter därav kunna uppkomma.

Utöver vad sålunda stadgats gäller för slakteri, charkuteri och mejeri, att golv däri skall vara av sten, betong eller annat lika tjänligt ämne samt försett med avlopp för spillvatten.

Lägenhet, som i detta moment avses, må icke tagas i bruk, förrän hälsovårdsnämnden lämnat sitt tillstånd därtill.

2 mom. Lägenhet, som i 1 mom. sägs, ävensom där använda redskap, förvaringskärl och andra tillbehör skola hållas rena och i gott stånd. Sådan lägenhet får endast användas till det ändamål, för vilket den är avsedd. Ej må där förvaras ämne, som kan meddela varorna främmande lukt eller smak eller på annat sätt göra dem otjänliga till förtäring.

3 mom. Vid förvaring, transport, uppläggning eller annan hantering av vara, som är avsedd att försäljas såsom födoämne, skola sådana försiktighetsmått iakttagas, att varan icke förorenas.

12 §.

1 mom. Var och en, som sysslar med beredning av födoämne eller dryckesvara för försäljning, eller hanterar kött, charkuterivaror, färsk fisk, mjölk, mejeriprodukter, bröd eller konditorivaror, som avses till försäljning, skall under arbetet iakttaga noggrann renlighet.

2 mom. Förekommer beträffande person, som är sysselsatt i sådant arbete, varom i 1 mom. sägs, skälig anledning antaga, att han är behäftad med sjukdom eller smitta, varav menlig inverkan på den av honom bearbetade eller hanterade varans beskaffenhet kan uppstå, är han skyldig att efter anmodan av hälsovårdsnämnden på hälsovårdsområdets bekostnad undergå läkarundersökning. Finnes han vid läkarundersökningen vara behäftad med sjukdom eller smitta, som nu är sagd, må nämnden förbjuda att han deltagit i eller användes till arbete, varom här är fråga.

Om avträden och urinkurar.

13 §.

1 mom. Till varje hus, där människor någon längre tid på dygnet uppehålla sig, skall finnas lämpligt antal avträden.

Utom sådant hus, som i första stycket sägs, får avträde icke läggas på mindre avstånd än sex meter från gata eller allmän plats, källa, brunn eller annat dylikt vattenhämtningsställe och ej heller från vägg, varå finnes fönster till boningsrum eller kök, eller från plats, där födoämne eller dryckesvara hålles till salu eller till försäljning beredes eller förvaras.

Avträde, som är beläget utom sådant hus, som i första stycket sägs, skall vara så anordnat, att det erhåller nödig dager. Det skall vara försett med golv av asfalt, betong eller annat lika tjänligt ämne. Golvet skall ligga högre än angränsande marks yta. Avträdet skall i övrigt vara så inrättat, att fara för förorening av underliggande eller angränsande mark samt lukt eller annat men för den, som bor eller vistas i närheten, undvikas.

Avträde, som är beläget inom sådant hus, som i första stycket sägs, får ej stå i omedelbar förbindelse med boningsrum eller kök och skall genom betryggande isolering och lämplig anordning för luftväxling förhindras att sprida lukt till övriga delar av huset. Golvet skall vara av asfalt, betong eller annat lika tjänligt ämne och får ej ligga lägre än angränsande marks yta.

Undantag från här stadgade bestämmelser om avträdes höjdläge i förhållande till angränsande marks yta kan av hälsovårdsnämnden på ansökan medgivas, för den händelse anordningar till förebyggande av sanitära olägenheter därav vidtagas i överensstämmelse med allmänna föreskrifter, som medicinalstyrelsen har att utfärda härutinnan.

2 mom. Avträde skall, där ej annorlunda är bestämt i den ordning, som i 30 § föreskrives, eller jämlikt 4 mom. här nedan blivit medgivet, vara så inrättat, att orenligheten upptages i täta, lätt flyttbara kärl av modell, som blivit av hälsovårdsnämnden godkänd. Dylikt kärl skall vara så uppställt på avträdet golv, att orenlighet ej kan vid begagnandet komma utanför kärlet eller till detsamma hörande urinledning samt att vederbörlig tillsyn utan svårighet kan utövas. Kärl får icke tömmas på hämtningsstället. Kärl, som uppställas på avträde, skall vara väl rengjort.

3 mom. Å avträde skall hållas rent och snyggt.

Hälsovårdsnämnden skall verka för att sådana medel, som kunna minska eller avlägsna olägenheterna av lukt från avträde samt motverka alstring och utveckling av flugor därstädes, bliva använda i så stor omfattning som möjligt.

4 mom. Utan hinder av här ovan meddelade bestämmelser kan hälsovårdsnämnden på ansökan medgiva anordnandet av vattenklosett, därest densamma är så inrättad, att orenlighet och spolvatten medelst

underjordisk ledning omedelbart föras ut i lämpligt vattendrag. Ansökau om tillstånd till anordnande av vattenklosett skall avfattas skriftligen och jämte erforderlig ritning över anläggningen ingivas till nämnden.

Utan hälsovårdsnämndens medgivande får vattenklosett icke anordnas.

Befinnas större brister vidlåda vattenklosett och avhjälpas icke dessa brister inom tid, som hälsovårdsnämnden föreskriver, eller skötes vattenklosett vårdslöst, må nämnden tillsvidare förbjuda att inrättningen begagnas eller påbjuda sådana åtgärder, att inrättningen icke kan brukas.

5 mom. Avträde, som skall upplätas till begagnande mot avgift, får ej inrättas, förrän hälsovårdsnämnden lämnat tillstånd därtill.

6 mom. Hälsovårdsnämnden äger föreskriva, att avträde skall inrättas vid salutorg, hamnområde eller annan plats, där ett större antal människor har mera stadigvarande sysselsättning.

14 §.

1 mom. Urinkur, som är belägen utom hus, där människor någon längre tid på dygnet uppehålla sig, skall, där så lämpligen kan ske, vara så inrättad, att orenligheten upptages i underjordisk avloppsledning. I annat fall skall orenligheten upptagas i tätt kärl, innehållande torvströ eller annat lika lämpligt ämne. Sådant kärl skall vara uppställt under tak.

Urinkur, som är belägen inom sådant hus, som i första stycket sägs, skall vara så inrättad, att orenligheten fullständigt upptages i underjordisk avloppsledning.

2 mom. Urinkur skall vara försedd med golv av asfalt, betong eller annat lika tjänligt ämne. Väggarna skola till erforderlig höjd hava en slät och vattentät yta.

1 övrigt gäller om urinkur i tillämpliga delar vad om avträden är i 13 § 1, 3 och 5 mom. stadgat; dock att hinder icke möter att lägga urinkur på mindre avstånd än sex meter från gata eller allmän plats.

3 mom. Hälsovårdsnämnden äger föreskriva, att urinkurar skola inrättas vid skola, fabrik, nöjes- och utskänkningslokal, salutorg, hamnområde eller annan plats, där ett större antal människor plågar samlas.

Om köksavfall, sopor, m. m.

15 §

1 mom. Köksavfall skall varje dag bortföras från bostadslägenhet.

2 mom. Köksavfall, sopor, den vid rengöring av gård och gata uppsamlade orenligheten och andra dylika ämnen skola, därest de ej

genast bortforslas, uppsamlas i täta, flyttbara kärl, som äro försedda med tätt slutande lock och uppställda på tätt underlag, som ligger högre än angränsande marks yta. I dylika kärl få flytande ämnen icke hållas.

I gård, varest svinhus, fähus eller stall finnes, må de i detta moment omförmälda slag av orenlighet förvaras tillsammans med kreatursspillningen.

3 mom. Hälsovårdsnämnden äger för visst fall medgiva, att kärl, vari köksavfall, sopor eller dylikt förvaras, uppställas i lägenhet, vars golv ligger lägre än angränsande marks yta. Det åligger därvid nämnden att meddela nödiga föreskrifter till förebyggande av sanitära olägenheter av den medgivna anordningen.

4 mom. De i denna paragraf omnämnda kärl skola vara av modell, som blivit av hälsovårdsnämnden godkänd.

5 mom. I stad, där sådant av omständigheterna påkallas, må föreskrift meddelas därom, att olika slag av avfall och orenlighet, som i denna paragraf omförmälas, skola uppsamlas i skilda kärl (*separations-trång*). Sådan föreskrift skall utfärdas i den ordning, som i 30 § stadgas.

Om flytande orenlighet.

16 §.

1 mom. Urin, diskvatten och annan flytande orenlighet, som lätt kan övergå i förruttnelse, skall bortledas i underjordisk avloppsledning eller, där sådan ej finnes, uppsamlas i härför uteslutande avsedda, täta, lätt flyttbara kärl, som äro försedda med tätt slutande lock och uppställda på tätt underlag.

2 mom. Där klimatiska förhållanden lägga hinder i vägen för att under den kallare årstiden uppsamla orenligheten på sätt nyss nämnts, må densamma efter hälsovårdsnämndens därom meddelade anvisningar samlas i fasta behållare.

Då varmare årstid inträder, skall dylik behållare omsorgsfullt rengöras.

3 mom. Tvättvatten, skurvatten och annat dylikt spillvatten, som ej är att hänföra till orenlighet, varom i 1 mom. förmäles, skall bortledas i underjordisk avloppsledning. Där sådan ledning icke finnes, må spillvatten, varom nu är sagt, utsläppas i rännsten, under villkor att rännstenen har erforderligt fall samt är stensatt, cementerad eller på annat lika tjänligt sätt anordnad, så att vattnet icke bliver kvarstående och så att rengöring av rännstenen lätt kan ske.

Om stall, fähus och svinhus.

17 §.

1 mom. Stall får ej inrättas i byggnad, som inrymmer boningsrum.

2 mom. Stall får ej heller läggas på mindre avstånd än sex meter från gata eller allmän plats, källa, brunn eller annat dylikt vattenhämtningsställe och ej heller från vägg, varå finnes fönster till boningsrum eller kök, eller från plats, där födoänne eller dryckesvara hålles till salu eller till försäljning beredes eller förvaras.

Hälsovårdsnämnden äger dock att i undantagsfall på ansökan medgiva, att bostadslägenhet för stallpersonal lägges över eller invid stall, så framt betryggande anordningar vidtagas, vilka hindra luften från stallet att genom tak eller väggar intränga i bostadslägenheten.

3 mom. Stall skall vara så anordnat, att det erhåller tillräcklig dager, samt skall vara försett med lämpliga anordningar för luftväxling. Golvet skall vara tätt och ligga högre än angränsande marks yta samt vara så inrättat, att den flytande orenligheten icke därifrån uttrinner på marken. Där så ske kan, skall stall förses med underjordisk avloppsledning för den flytande orenlighetens avledande.

4 mom. Den fasta orenligheten skall förvaras antingen i tät, flyttbar samt ovan jord stående gödselkista, som är försedd med lock, eller ock i tät behållare av betong eller dylikt, vars botten ligger högre än angränsande marks yta.

I övrigt gäller beträffande sådan gödselkista och behållare vad i 2 mom. sägs.

Den flytande orenligheten skall, där underjordisk avloppsledning icke finnes, uppsamlas med torvströ eller annat lika tjänligt ämne och förvaras tillsammans med den fasta orenligheten.

5 mom. Stall får ej tagas i bruk, förrän hälsovårdsnämnden givit tillstånd därtill.

6 mom. I stall skall hållas rent och snyggt.

18 §.

1 mom. Ej må någon hålla nötkreatur eller svin i byggnad, som inrymmer boningsrum, eller i trångt bebyggd gård.

2 mom. Fähus eller svinhus får ej heller läggas på mindre avstånd än sex meter från gata eller allmän plats, källa, brunn eller annat dylikt vattenhämtningsställe och ej heller från vägg, varå finnes fönster till

boningsrum eller kök, eller från plats, där födoämne eller dryckesvara hålles till salu eller till försäljning beredes eller förvaras.

3 mom. Fähus och svinhus skall vara så anordnat, att det erhåller tillräcklig dager, samt skall vara försett med lämpliga anordningar för luftväxling. Golvet skall vara tätt och ligga högre än angränsande marks yta samt vara så inrättat, att den flytande orenligheten icke därifrån uttrinner på marken. I svinhus skall golvet vara av asfalt, betong eller annat lika tjänligt ämne. Där så ske kan, skola fähus och svinhus förses med underjordisk avloppsledning för den flytande orenlighetens avledande.

4 mom. Den fasta orenligheten skall förvaras antingen i tät, flyttbar samt ovan jord stående gödselkista, som är försedd med lock, eller ock i tät behållare av betong eller dylikt, vars botten ligger högre än angränsande marks yta.

I övrigt gäller beträffande sådan gödselkista och behållare vad i 2 mom. sägs.

Den flytande orenligheten skall, där underjordisk avloppsledning icke finnes, uppsamlas med torvströ eller annat lika tjänligt ämne och förvaras tillsammans med den fasta orenligheten.

5 mom. Fähus eller svinhus får ej tagas i bruk, förrän hälsovårdsnämnden givit tillstånd därtill.

6 mom. I fähus och svinhus skall hållas rent och snyggt.

7 mom. Om för visst fall hållandet av nötkreatur eller svin föranleder större osnygghet än som är därifrån oskiljaktig eller ock vållar sanitära olägenheter, må hälsovårdsnämnden äga att tillsvidare förbjuda detsamma.

Om hållandet av mindre djur.

19 §.

Håller någon getter, får, hundar, kaniner, fjäderfä eller andra dylika mindre djur, och yppas härav sanitära olägenheter, äger hälsovårdsnämnden meddela de föreskrifter, som till förebyggande av olägenheterna anses erforderliga, eller ock utfärda förbud mot djurens hållande.

Om bortforsling av orenlighet m. m.

20 §.

1 mom. Orenlighet eller avfall, som enligt här ovan meddelade bestämmelser förvaras i kärl, gödselkista eller behållare, skall, med det

undantag, som i 3 mom. härnedan förmäles, från staden bortföras, innan sanitära olägenheter därav förorsakas eller de för uppsamlande därav använda kärl, kistor eller behållare äro så fyllda, att innehållet utspilles eller svårighet vid hämtning av sådan anledning vållas.

Hälsovårdsnämnden äger under den varma årstiden eller då sjuklighet råder eller andra omständigheter därtill föranleda för viss tid föreskriva sådan regelbunden hämtning, som från sanitär synpunkt kan anses erforderlig.

2 mom. Illaluktande eller lätt förruttnande avfall från fabrik, hantverk eller annan näring får ej inom stad förvaras under så lång tid eller på sådant sätt, att därigenom vållas sanitära olägenheter, utan skall, så ofta behovet det påkallar, från staden bortföras.

Hälsovårdsnämnden äger att i detta hänseende för särskilda fall meddela erforderliga föreskrifter.

3 mom. Vad nu är föreskrivet om orenlighets avlägsnande från stad äger ej tillämpning, då den skall inom stad användas såsom gödningsämne, utan må den i dylikt fall läggas å det ställe, där den skall användas, därest nödiga åtgärder vidtagas till förekommande av sanitära olägenheter.

Latrin, köksavfall och spillning från svin få ej inom staden användas vid gödsling.

21 §.

Den, som i stad forslar latrin, kreatursspillning, avfall eller annat dylikt ämne, som i 15 § sägs, eller flytande orenlighet av beskaffenhet, som i 16 § 1 mom. omförmäles, är skyldig att därvid begagna tätt fordon eller kärl, att hava fordonet eller kärlet ändamålsenligt övertäckt, att jämväl i övrigt tillse, att vid forslingen ej något utspilles, samt att icke å gata eller annan allmän plats med åkdonet hålla längre, än som av tillfällig anledning är oundgängligen nödigt.

Hälsovårdsnämnden äger att bestämma viss tid på dygnet, då forsling av orenlighet eller av visst slag utav orenlighet får äga rum, ävensom att angående sådan forsling meddela de ytterligare föreskrifter, som kunna vara av nöden.

Om avloppsledning.

22 §.

Avloppsledning skall vara så inrättad, att den ej kan medföra sanitära olägenheter. Uppstår felaktighet i avloppsledning eller befinnes den

av annan orsak föranleda sanitär olägenhet, skola åtgärder ofördröjligen vidtagas för ledningens försättande i fullgott skick. Intill dess ledningen är försatt i fullgott skick äger hälsovårdsnämnden, om så prövas nödigt, förbjuda ledningens användning.

Rensning av avloppsledning skall äga rum, så ofta behovet påkallar. Den därvid uppsamlade orenligheten skall omedelbart från staden avlägsnas. Om försling av sådan orenlighet gäller vad i 21 § är stadgat.

Om avstjälpningsplatser.

23 §.

1 mom. Allmänna avstjälpningsplatser för orenlighet, av vad slag den vara må, skola för varje stad, efter hälsovårdsnämndens hörande, anordnas till erforderligt antal. Vid varje dylik plats skola nödiga åtgärder vidtagas, så att ej vattnet i källor eller brunnar eller vid andra vattenhämtningsställen orenas eller sanitära olägenheter annorledes uppstå.

2 mom. Till sådan avstjälpningsplats får icke anvisas ställe inom staden.

Angående anvisande av ställe för avstjälpningsplats utom stad är stadgat i 48 §.

Om fabriker och näringar.

24 §.

1 mom. Hälsovårdsnämnden skall vaka över att fabriker och näringar icke inrättas eller drivas så, att de medföra sanitära olägenheter för närboende eller det allmänna, vare sig genom spridning av damm, rök eller ånga i större myckenhet eller av elak lukt eller genom utsläppande av giftiga gaser eller illaluktande avloppsvatten eller ock genom åstadkommande av buller eller dylikt. Förefinnes sådan olägenhet, skall nämnden tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder för dess avhjälpande. Verkställes ej av hälsovårdsnämnden anbefalld åtgärd inom tid, som nämnden föreskriver, och är den anmärkta olägenheten svår, må nämnden äga tills vidare förbjuda fabriken eller näringens drivande.

2 mom. Sulfatcellulosafabriker, fabriker, där djurämnen brännas eller underkastas torr destillation, samt fabriker för tillverkning av animaliska gödningsämnen ävensom ugnar eller andra inrättningar för rostning av arsenik- eller svavelhaltiga malmer få ej anläggas inom stad.

3 mom. Fabriker för tillverkning av vitbetsocker, superfosfat, fosfor, soda, ättiksyra, saltsyra, salpetersyra och svavelsyra, sådana glasbruk och kakelfabriker, där arsenik vid tillverkningen begagnas, kalk-, koks- och masugnar, trankokerier, talgsjuderier, benkvarnar samt pudretfabriker få icke inom stad anläggas eller inrättas annorstädes än å öppen och rymlig plats, som är för sådant ändamål avsedd samt ligger avlägset från de mera bebyggda stadsdelarna.

4 mom. Färgerier, färgfabriker, garverier, lysgasverk, limkokerier, skinnberedningar, slakterier, stärkelsefabriker, stearinfabriker, fabriker för bearbetning av tjära eller gasvatten, ävensom andra fabriker och näringar, som, utan att vara hänförliga till de i 2 och 3 mom. omnämnda, dock till följd av det sätt, varpå de drivas, eller de ämnen, som genom dem bearbetas, behandlas eller frambringas, eller avfallen vid deras drivande, eller därvid utströmmande rök och ånga, eller spridande av elak lukt, eller fara för vattens orenande eller ock av annan anledning kunna medföra sanitära olägenheter, må förläggas endast å öppen och rymlig tomt i sådan del av staden, som ej är tätt bebyggd.

5 mom. Innan någon anlägger eller inrättar fabrik eller näring, som är här ovan uttryckligen omnämnd, skall han göra skriftlig anmälan därom hos hälsovårdsnämnden och avvakta besked, huruvida från dess sida hinder därför möter. Vid denna anmälan skall fogas uppgift om de anordningar, vilka äro ämnade att vidtagas för att förhindra, att fabriksrörelsen eller näringens bedrivande må medföra sanitära olägenheter för närboende eller det allmänna.

Skall lägenhet, inrymmande fabrik eller näring, ombyggas eller skola eljest därmed vidtagas förändringar, som äro hänförliga till ombyggnad eller nyanläggning, eller skola betydande ändringar ske i tillverknings-sättet, betraktas fabriken eller näringen såsom skulle den av nyo anläggas eller inrättas.

6 mom. Vad i 1, 4 och 5 mom. är sagt om fabriker och näringar, gäller även om upplag av sill, ben, lump, råa hudar, pudrett eller andra varor, vilka till följd av elak lukt, förruttnelse, osnygghet eller dylikt kunna, särdeles vid deras sammanhopande i större mängd, medföra sanitära olägenheter.

Om begravningsplatser.

25 §.

1 mom. Begravningsplats må icke läggas på sådant ställe eller anordnas på sådant sätt, att vatten därifrån kan menligt inverka på källa, brunn eller annat vattenhämtningsställe.

Till dylik plats bör företrädesvis väljas mark med sandig eller kalkhaltig jordmån. Platsen bör vara omsorgsfullt utdikad samt prydligt planterad.

2 mom. Begravningsplats, som anlägges, skall så förläggas, att begravningsplatsens gräns icke kommer att ligga på kortare avstånd än aderton meter från byggnad, som inrymmer boningsrum.

3 mom. Innan tillåtelse meddelas att anlägga ny begravningsplats eller utvidga förut befintlig sådan, skall hälsovårdsnämnden höras däröver.

4 mom. Grävd grav skall vara minst två meter djup; över däri nedsatt lik skall graven, så fort ske kan, omsorgsfullt igenfyllas.

5 mom. Grav å allmän gravplats må ej ånyo begagnas, innan så lång tid förflutit från det jordande av lik där senast ägt rum, att med hänsyn till jordmån och andra förhållanden, som kunna inverka på likens hastigare eller långsammare förvandling, de mjuka delarna kunna anses hava fullständigt förmulnat, och i intet fall tidigare än efter femton år.

I grav, som blivit upplåten åt enskild med ägande- eller besittningsrätt, må lik nedsättas efter kortare mellantid, dock med iakttagande av de försiktighetsmått, som kunna vara av hälsovårdsnämnden bestämda.

6 mom. I kyrka, där gudstjänst plägar hållas, eller i gravkor, som står i omedelbar förbindelse med sådan kyrka, må lik icke nedsättas, såvida Konungen ej giver lov därtill samt de i nästföljande moment för dylikt fall givna föreskrifter därjämte blivit iakttagna.

7 mom. Innan nedsättning av lik må äga rum i kyrka, gravkor, murad eller sprängd grav eller å äldre begravningsplats i grav, som är belägen på kortare avstånd än aderton meter från byggnad, som inrymmer boningsrum, åligger det efterlevande att hos vederbörande kyrkoråd eller annan styrelse för begravningsplatsen förete dels intyg av läkare därom, att liket för förruttnelsens hämmande eller oskadliggörande blivit på lämpligt sätt behandlat, dels hälsovårdsnämndens yttrande, huruvida och vilka åtgärder därutöver må anses nödvändiga, dels ock bevis att de av nämnden tilläventyrs föreskrivna åtgärderna blivit vidtagna.

För rätt att nedsätta lik i kyrka, där gudstjänst plägar hållas, ävensom i gravkor, som med sådan kyrka står i omedelbar förbindelse, fordras därjämte, att liket är förvarat i en medelst lödning omsorgsfullt tillsluten metallkista.

8 mom. Vad i denna paragraf stadgas äger ej tillämpning i fråga om förvaring av aska efter lik, som i vederbörlig ordning undergått eldbegängelse.

Om lindring i vissa bestämmelser.

26 §.

För sådan lägenhet, som ligger avlägset från tätare bebyggd del av staden, må hälsovårdsnämnden medgiva lindring i bestämmelserna rörande anordningar vid avträden, urinkurar, stall, fähus och svinhus. För sådan lägenhet må nämnden ock medgiva lindring i stadgandena i 15 § 1 och 2 mom. angående köksavfall, sopor och dylik orenlighet, i 16 § angående flytande orenlighet, i 20 § angående bortforsling av orenlighet m. m. samt i 23 § 2 mom. angående förläggning av allmän avstjälpningsplats.

Medgivande, som här avses, må av nämnden återkallas, då ändrade förhållanden därtill föranleda.

Ansvarsbestämmelser.

27 §.

Med böter från och med fem till och med ettusen kronor straffes, där ej strängare straff enligt allmän lag eller författning bör följa å förseelsen,

lägenhetsinnehavare, som i strid mot stadgandet i 8 § 5 mom. förorsakar sanitär olägenhet för närboende;

den som i strid mot någon av bestämmelserna i 9 § 2 mom. förorenar vattnet i brunn, källa eller vattenledning eller vattnet vid allmänt vattenhämtningsställe vid sjö, vattendrag eller kanal;

den som med avseende å födoämne bryter mot någon av bestämmelserna i 10 § 1 och 2 mom., 3 mom. första stycket samt 7 mom. eller beträffande dryckesvara mot någon av bestämmelserna i samma paragrafs 6 mom., jämfört med 3 mom. första stycket, samt 7 mom.;

den som, förrän hälsovårdsnämnden lämnat sitt tillstånd därtill, tager i bruk lägenhet, som i 11 § 1 mom. avses, eller som, beträffande dylik lägenhet eller där använda redskap, förvaringskärl och andra tillbehör, bryter mot någon av bestämmelserna i samma paragrafs 2 mom. eller som, i strid mot stadgandet i paragrafens 3 mom., vid förvaring, transport, uppläggning eller annan hantering av vara, som är avsedd att försäljas såsom födoämne, icke iakttager tillbörliga försiktighetsmått till förekommande av varans förorening;

den som under arbete, som i 12 § 1 mom. avses, icke iakttager noggrann renlighet;

den som beträffande avträde bryter mot någon av bestämmelserna i 13 § 2 mom., 3 mom. första stycket, 4 mom. andra stycket och 5 mom. eller beträffande urinkur mot stadgandet i 14 § 2 mom. andra stycket, jämfört med 13 § 3 mom. första stycket;

den som underlåter att ställa sig till efterrättelse stadgandet i 15 § 1 mom. angående bortförande av köksavfall från bostadslägenhet eller någon av bestämmelserna i samma paragrafs 2 och 4 mom. angående uppsamling av köksavfall, sopor, den vid rengöring av gård och gata uppsamlade orenligheten och andra dylika ämnen;

den som bryter mot stadgandet i 16 § 1 mom. angående bortledande eller uppsamlande av urin, diskvatten och annan flytande orenlighet eller mot stadgandet i samma paragrafs 2 mom. andra stycket angående rengöring av däri avsedd behållare;

den som beträffande renhållningen i stall bryter mot någon av bestämmelserna i 17 § 4 mom. första och tredje stycket samt 6 mom. eller beträffande renhållningen i fähus eller svinhus mot någon av bestämmelserna i 18 § 4 mom. första och tredje stycket samt 6 mom.;

den som, förrän hälsovårdsnämnden givit tillstånd därtill, i strid mot stadgandet i 17 § 5 mom. tager stall eller i strid mot stadgandet i 18 § 5 mom. tager fähus eller svinhus i bruk;

den som underlåter att ställa sig till efterrättelse något av stadgandena i 20 § 1 mom. första stycket och 2 mom. första stycket angående bortförande från staden av orenlighet eller avfall, som enligt denna stadgas bestämmelser skola förvaras i kärl, gödselkista eller behållare, samt av illaluktande eller lätt förruttnande avfall från fabrik, hantverk eller annan näring eller som i strid mot stadgandet i samma paragrafs 3 mom. andra stycket inom staden vid gödsling använder latrin, köksavfall eller spillning från svin;

den som vid forsling i stad av de i 21 § första stycket omförmälda ämnen åsidosätter någon av de i samma stycke meddelade föreskrifter;

den som bryter mot någon honom enligt 22 § andra stycket åliggande skyldighet beträffande rensning av avloppsledning, avlägsnande från staden av den därvid uppsamlade orenligheten samt forsling inom staden av sådan orenlighet; samt

den som underlåter att ställa sig till efterrättelse någon av bestämmelserna i 25 § 4 mom. angående grävd gravs djup samt rörande igensfyllande av grav över däri nedsatt lik.

Samma lag vare i fråga om underlåtenhet att efterkomma förbud, föreskrift eller anvisning, som hälsovårdsnämnd meddelat med stöd av 9 § 4 mom., 10 § 3 mom. andra stycket, 16 § 2 mom. första stycket, 20 § 1 mom. andra stycket, 21 § andra stycket samt 25 § 5 mom. andra stycket.

Särskilda bestämmelser.

28 §.

Hälsovårdsnämnden äger att, där den anser nödigt, till inställelse inför sig kalla envar, som bor eller uppehåller sig i staden. Sådan kallelse skall innehålla uppgift om anledningen till densamma och bör, där så ske kan, delgivas senast dagen förut. I kallelsen må utsättas vite för uteblivande utan förfall. Kommer icke den kallade och kan ej nämnden på förhandenvarande skäl avgöra ärendet, må nya kallelser med förhöjda viten meddelas.

29 §.

Då hälsovårdsnämnd antingen omedelbart eller efter förutgångna råd eller uppmaningar finner sig böra i särskilt fall meddela föreläggande eller förbud, äger nämnden fastställa vite för underlåtenhet att ställa sig föreläggandet eller förbudet till efterrättelse, därest ej särskild påföljd härför finnes bestämd i denna stadga, annan allmän författning eller stadgande, som tillkommit i den ordning 30 § omförmäler.

30 §.

1 mom. Väckes i stad fråga om meddelande av ny eller ytterligare föreskrift med avseende å allmänna hälsovården utöver vad denna stadga innehåller eller lämnar åt hälsovårdsnämnden att närmare bestämma, skall den prövas av stadsfullmäktige. Framställes förslaget ej av nämnden, utan av magistraten eller ock omedelbart hos stadsfullmäktige, skall nämnden höras, innan ärendet avgöres. Bliver sådant stadgande, varom nu är fråga, antaget av stadsfullmäktige, har magistraten att insända detsamma jämte eget och hälsovårdsnämndens utlåtande till länsstyrelsen, som antingen oförändrat fastställer stadgandet eller ock vägrar fastställelse därå. Bliver ett av magistraten eller hälsovårdsnämnden väckt

förslag ogillat av stadsfullmäktige, är det den förslagsställande myndigheten obetaget att hos länsstyrelsen anmäla behovet av det ifrågasatta stadgandet.

2 mom. Finner länsstyrelsen, till följd av magistratens eller hälsovårdsnämndens anmälan eller eljest, sådan ny eller ytterligare föreskrift, som förut är nämnd, vara av behovet påkallad, upprättar länsstyrelsen förslag därtill och hör däröver stadsfullmäktige. Gillas förslaget av stadsfullmäktige, sedan hälsovårdsnämnden blivit däröver hörd, har länsstyrelsen att utfärda det sålunda antagna stadgandet. Bliver förslaget icke antaget, och finner länsstyrelsen fortfarande det ifrågasatta stadgandet behöfligt, äger länsstyrelsen att i ämnet förordna, men skall då underställa sitt beslut Konungens prövning.

3 mom. För överträdelse av sådant stadgande, som ovan är nämnt, må föreskrivas böter av från och med fem till och med ettusen kronor.

4 mom. Stadgandet skall, så snart det blivit fastställt, ofördröjligen allmängöras av länsstyrelsen genom kungörelse, som skall tryckas lika som med länsstyrelsens kungörelser vanligen förfäres. Därjämte skall i Stockholm överståthållarämbetet och i rikets övriga städer magistraten dels fullständigt införa nämnda kungörelse i en för sådant ändamål inrättad liggare, dels ombesörja, att på stadens bekostnad tryckta exemplar av kungörelsen finnas inom staden att för köpare tillgå, så länge stadgandet fortfar att gälla. Dessutom åligger det i Stockholm överståthållarämbetet att låta införa kungörelsen i den tidning, där överståthållarämbetets kungörelser vanligen intagas, och i rikets övriga städer magistraten att låta införa tillkännagivande om kungörelsen med kort angivande av dess innebörd i den eller de ortstidningar, vari kommunala meddelanden för staden intagas. Genom länsstyrelsens försorg skola jämväl exemplar av kungörelsen skyndsamt insändas till civildepartementet, medicinalstyrelsen, justitiekanslern och justitieombudsmannen.

5 mom. Samma förfarande, som nu är föreskrivet med avseende på nytt stadgande, skall jämväl iakttagas i fråga om upphävande av eller ändring i sådant stadgande.

6 mom. Från vad här ovan är stadgat för stad i allmänhet äger för Stockholm den skillnad rum, att meddelanden därstädes ske omedelbart mellan överståthållarämbetet och stadsfullmäktige, och att yttrande, förslag eller anmälan från magistratens sida således icke ifrågakommer.

7 mom. Föreskrifter angående renhållningen, meddelade i den ordning, som i denna paragraf stadgas, äga ej tillämpning inom kasernområde.

31 §.

Vad i detta kapitel är sagt om magistrat skall i stad, där magistrat ej finnes, gälla för den i magistratens ställe tillsatta styrelse. De i detta kapitel meddelade bestämmelser angående stadsfullmäktige skola i stad, där stadsfullmäktige icke finnas, tillämpas på allmänna rådstugan.

32 §.

De hälsovårdsföreskrifter, som finnas meddelade i detta kapitel, gälla endast för stads planlagda område. För övriga delar av staden tillämpas hälsovårdsföreskrifterna i 2 kap., därest ej i den uti 30 § stadgade ordning blivit beslutat, att område, beläget utom det planlagda, skall i avseende å den allmänna hälsovården betraktas såsom planlagt område.

33 §.

Finner hälsovårdsnämnden, att fabrik, upplag eller annan dylik anordning, som är belägen utanför stadens område, medför sanitära olägenheter för stadens invånare, åligger det nämnden att anmäla förhållandet hos vederbörande länsstyrelse.

34 §.

Vad i denna stadga är föreskrivet om stad gäller i tillämpliga delar även för köping, hamn, fiskläge eller annat ställe med större sammanträngd befolkning, där länsstyrelsen, efter vederbörandes hörande, sådant förordnar genom beslut, som skall underställas Konungens prövning. Sådant samhälle utgör särskilt hälsovårdsområde och skall hava särskild hälsovårdsnämnd. Länsstyrelsen har att i sammanhang med berörda beslut, efter det vederbörande blivit hörda, till Konungens prövning överlämna förslag dels om hälsovårdsnämndens på stället sammansättning och utväljande samt vidden av dess befogenhet, dels angående vilka myndigheter i övrigt skola fullgöra de åligganden, som enligt denna stadga tillkomma hälsovårdsnämnd i stad eller annan lokalmyndighet därstädes. Har provinsialläkare eller extra provinsialläkare sin station inom sambälle, som nu är sagt, skall han vara ledamot av hälsovårdsnämnden på stället.

2 Kap.

Om allmänna hälsovården på landet.

Om hälsovårdsområde och hälsovårdsnämnd.

35 §.

Varje kommun på landet, med undantag av sådant samhälle, som i 34 § sägs, utgör ett hälsovårdsområde. För sådant område skall finnas en hälsovårdsnämnd, vilken det åligger att övervaka efterlevnaden av denna stadga samt de i enlighet med densamma givna föreskrifter ävensom att i övrigt ägna uppmärksamhet och tillsyn åt allt, som kan inverka på allmänna hälsotillståndet inom området.

För detta ändamål skall nämnden, bland annat, verka för:

att invånarna i hälsovårdsområdet äga ymnig och lätt tillgång på gott vatten till dryck och matlagning och att särskilt på platser med större sammanträngd befolkning vattenledning anlägges;

att avlopp, genom vilka flytande orenlighet bortföres, anordnas så, att de icke vålla sanitär olägenhet;

att sunda bostäder beredas områdets invånare; samt

att, där så lämpligen kan ske, tillgång beredes till billiga varmbad.

Det åligger ock nämnden att söka åstadkomma särskilda hälsovårdsordningar, upptagande de föreskrifter, som utöver vad denna stadga innehåller kunna anses erforderliga för hälsovårdsområdet eller del därav.

Kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, kommunalstämman, om så finnes lämpligt, åt hälsovårdsnämnden uppdraga förvaltningen av den allmänna sjukvård, som av kommunen anordnas, såvitt denna förvaltning icke enligt gällande författning tillkommer annan myndighet.

Om hälsovårdsnämnds befattning med åtgärder för smittsamma sjukdomars bekämpande är särskilt stadgat.

36 §.

Hälsovårdsnämnden skall, om ej särskild sådan nämnd blivit tillsatt, utgöras av kommunalnämnden.

Där med hänsyn till hälsovårdsområdes vidd, folkmängd eller andra förhållanden så prövas erforderligt, må särskild hälsovårdsnämnd tillsättas. Ledamöter i särskild hälsovårdsnämnd utses av kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, kommunalstämman, till nödigt antal, dock ej mindre än tre. Suppleanter för ledamöterna utses till minst dessas halva antal

eller, om ledamöternas antal ej är jämnt, till minst det antal, som är närmast över hälften.

Beträffande obehörighet att utöva uppdrag som ledamot eller suppleant i särskild hälsovårdsnämnd, rätt att avsäga sig sådant uppdrag, ledamots och suppleants tjänstgöringstid och avgång samt val av ordförande och vice ordförande gäller vad i förordningen om kommunalstyrelse på landet är om kommunalnämnd stadgat.

37 §.

Förste provinsialläkaren i länet äger att, även om han icke är ledamot av hälsovårdsnämnden, vara tillstådes vid nämndens sammanträden och deltaga i överläggningarna, men ej i besluten, ävensom att, där han så begär, få sin mening till protokollet antecknad.

Enahanda befogenhet tillkommer provinsialläkaren i det provinsialläkardistrikt, inom vilket hälsovårdsområdet är beläget, samt, om hälsovårdsområdet tillhör extra provinsialläkardistrikt, extra provinsialläkaren i detta distrikt.

38 §.

1 mom. Ordinarie sammanträden böra av hälsovårdsnämnden hållas i mån av behov och på regelbundet återkommande tider.

Extra sammanträde hålles då ordföranden finner omständigheterna därtill föranleda eller begäran därom framställes av minst halva antalet utav nämndens ledamöter. Sammanträde med hälsovårdsnämnd skall ock skyndsamt äga rum på anmodan av länsstyrelse, förste provinsialläkare och vederbörande provinsial- eller extra provinsialläkare. Har förste provinsialläkaren föreslagit tid för sammanträdet, skall detta hållas å berörda tid eller, om hinder därför möter, å närmast följande för sammanträde lämpliga, efter överenskommelse med förste provinsialläkaren bestämda dag.

2 mom. Ärende må icke hos hälsovårdsnämnd företagas till avgörande, därest ej flera ledamöter än hälften av hela antalet äro närvarande, och bör, där ledamöterna endast äro tre, hela antalet tillstådesvara.

3 mom. Vid val inom nämnden sker omröstning med slutna sedlar, där så begäres, och skiljer lotten mellan dem, som erhållit lika antal röster. I övrigt verkställes omröstning öppet, och bliver den mening gällande, varom de flesta rösterna förena sig. Äro vid öppen omröstning rösterna på vardera sidan lika många, gäller den mening, som bitrædes av ordföranden.

4 mom. Vid nämndens sammanträden skall föras protokoll, vars riktighet granskas senast vid nästa sammanträde. Där sådant av behovet påkallas, äger dock nämnden att uppdraga åt en eller flera av sina ledamöter att verkställa denna granskning.

39 §.

Där hälsovårdsnämnd prövar sådant vara av behovet påkallat och medel därtill äro anslagna, äger nämnden antaga en eller flera tillsyningsmän för allmänna hälsovården ävensom andra biträden samt för dem utfärda instruktion.

40 §.

Hälsovårdsnämnden har att hos kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, kommunalstämma göra framställning om medel, som erfordras för den verksamhet, som enligt denna stadga eller annan allmän författning åligger nämnden.

I fråga om förvaltningen och redovisningen av dessa medel länder till efterrättelse vad i kommunallagarna finnes stadgat.

41 §.

Hälsovårdsnämnden har att årligen inom januari månads utgång till provinsialläkaren eller, där särskild extra provinsialläkare finnes, till denne avlämna berättelse om allmänna hälsotillståndet inom hälsovårdsområdet under nästföregående år och vad i avseende därå blivit under samma tid åtgjort.

Berättelsen skall vara avfattad i överensstämmelse med formulär, som fastställles av medicinalstyrelsen.

42 §.

Hälsovårdsnämndens protokoll och beslut ävensom till nämnden inkomna handlingar, vilka icke böra till annan översändas, skola av nämnden förvaras.

Om bostäder och samlingslokaler m. m.

43 §.

1 mom. Byggnad, som inrymmer boningsrum, skall till alla sina delar vara så anordnad samt så underhållas och skötas, att sanitär olägenhet ej uppstår för dem, som där uppehålla sig.

2 mom. Varje boningsrum skall till storleken motsvara minst en persons luftbehov och vara så anordnat, att det kan hållas tillbörligt varmt och bereder erforderligt skydd mot fuktighet, samt förses med fönster. Fönster skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt samt så anordnat, att rummet erhåller god dager och att nödig luftväxling genom fönstret kan åstadkommas.

3 mom. Golvet i nyinrett boningsrum eller kök skall ligga minst trettio centimeter högre än den angränsande markens yta.

Dock äger hälsovårdsnämnden för särskilt fall medgiva att, därest nödiga försiktighetsmått vidtagas, golvet i kök lägges lägre än vad nyss sagts.

4 mom. I fråga om rum, vars beboende prövas i följd av bristfällighet i byggnadens anordnande, osnygghet eller annan orsak vara för- enat med fara för hälsan, äger hälsovårdsnämnden förelägga viss, efter omständigheterna lämpad tid för felaktighetens avhjälpande eller, där så prövas nödigt, för rummets utrymmande eller ock, om felaktigheten finnes vara av beskaffenhet att ej kunna avhjälpas, förbjuda rummets vidare användning för bostadsändamål.

Hälsovårdsnämnden må ock förbjuda, att i ett och samma rum så stort antal personer inhysas, att genom deras sammanboende fara för hälsan kan uppkomma. Sådant förbud får dock ej meddelas, därest de i rummet boende tillhöra samma familj, såvida icke större fara för hälsan föreligger.

5 mom. Vad i 2 och 4 mom. sägs om boningsrum skall ock gälla om kök, som användes till bostad eller tillhör bostadslägenhet.

6 mom. Innehavare av lägenhet i byggnad, som inrymmer boningsrum, må ej genom osnygghet, buller eller på annat sätt förorsaka sanitär olägenhet för närboende.

7 mom. Där sådant prövas av behovet påkallat, äger hälsovårdsnämnden meddela föreskrift om särskilda anordningar för åstadkommande av tillräcklig luftväxling samt om undanröjande i övrigt av sanitära olägenheter i lokal, varest vanligen ett större antal människor samlas, såsom kyrka eller annan gudstjänstlokal, skola, domstols sammanträdesrum, samlingsrum, till vilket allmänheten äger tillträde, teater, danslokal, serverings- eller utskänkningslokal, natthärbärke, fattigvårdsanstalt och sjukhus.

Om vatten och is för hushållsbehov.

44 §.

1 mom. Hälsovårdsnämnden skall hålla tillsyn över beskaffenheten av vattnet på de ställen, där sådant hämtas för att användas till dryck,

matlagning och andra hushållsbehov. Särskilt skall hälsovårdsnämnden tillse, att brunnar och källor äro så inrättade, att ytvatten eller orenlighet ej intränger i dem.

2 mom. Vattnet i brunn, källa eller vattenledning, vare sig dessa äro avsedda för allmänt eller enskilt begagnande, må ej av någon förrenas.

Lag samma vare i fråga om vattnet vid allmänt vattenhämtningsställe vid sjö, vattendrag eller kanal.

3 mom. När omständigheterna därtill föranleda, må hälsovårdsnämnden förbjuda hämtning av vatten från visst vattenhämtningsställe ävensom upptagning å viss plats av is, som är avsedd för hushållsbehov eller annat därmed jämförligt ändamål.

Om födoämnen och dryckesvaror.

45 §.

1 mom. Kött av djur, som självdött eller varit behäftat med sådan sjukdom eller omkommit eller nedslaktats under sådana förhållanden, att köttet skäligen är att anse såsom skadligt att förtära eller eljest otjänligt till människoföda, må icke, i syfte att därtill användas, hållas till salu eller överlämnas till annan.

Kött av sådant djur, som nyss sagts, får ej användas vid tillverkning till avsalu av korv eller andra matvaror, ej heller förvaras i lägenhet, där dylika varor för sådant ändamål tillverkas eller förvaras, eller å plats, där de försäljas, eller i lokal, hörande till lägenhet, varest allmän spisning eller utskänkning äger rum.

Vad nu sagts om kött äger ock tillämpning beträffande inälvor, blod samt andra sådana delar av djur, som användas till människoföda.

2 mom. Vad i mom. 1 första stycket är stadgat gälle ock ifråga om mjölk från djur, vilket är eller skäligen kan misstänkas vara behäftat med sjukdom, som kan menligt inverka på mjölkens beskaffenhet, eller blivit behandlat med sådant läkemedel, som genom att övergå i mjölken eller på annat sätt kan göra densamma skadlig eller otjänligt till människoföda.

Mjölk, som hålles till salu, får ej vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne, ej heller, utan att sådant särskilt angives, vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar.

Utan hälsovårdsnämndens medgivande må mjölk ej utbjudas eller försäljas under beteckning, som antyder, att mjölken är av särskilt sund beskaffenhet eller står under kontroll i detta hänseende.

Vad i detta moment sagts om mjölk gäller i tillämpliga delar även om grädde och smör.

3 mom. Är födoämne i andra fall än här ovan sägs till följd av förskämning, orenlighet, felaktig beredning eller annan orsak skadligt för hälsan eller eljest otjänligt till människoföda, eller har det bearbetats eller hanterats av person, vilken är eller misstänkes vara behäftad med sådan sjukdom eller smitta, att födoämnet skäligen är att anse såsom farligt att förtära, må det icke, i syfte att användas till människoföda, hållas till salu eller överlämnas till annan.

Finnes grundad anledning för det antagande, att födoämne av visst slag och från viss plats skall kunna förorsaka utbredande av smittsam sjukdom inom hälsovårdsområdet, må nämnden förbjuda dess införsel till området och försäljning därstädes.

4 mom. Hälsovårdsnämnden har att låta anhålla födoämne, som enligt bestämmelserna i denna paragraf eller nämndens jämlikt 3 mom. andra stycket meddelade förbud ej får till människoföda försäljas, då det anträffas å allmän saluplats, i lägenhet, avsedd för dess försäljning eller yrkesmässiga beredning eller för allmän spisning eller utskänkning, ävensom i de till sådan lägenhet hörande upplag eller förvaringsrum, av vad beskaffenhet de vara må, så ock vid hamn, järnvägsstation eller annat dylikt ställe under förhållanden, som utvisa, att födoämnet är avsett att försäljas till människoföda.

Finner hälsovårdsnämnd att vara, som anhållits, genom särskild behandling kan göras duglig till människoföda eller att sådan vara utan fara kan försäljas under uppgift om varans beskaffenhet, må detta under nämndens kontroll verkställas. Kostnaderna härför gäldas av ägaren.

I annat fall skall vara, som anhållits, genom hälsovårdsnämndens försorg på ägarens bekostnad oskadliggöras genom att varan förstöres eller, då så prövas lämpligt, genom att varan under nämndens kontroll användes till tekniskt bruk eller till föda åt djur.

5 mom. Hälsovårdsnämnd äger, då så anses nödigt, taga prov för undersökning av födoämne, avsett till försäljning, vare sig detta förefinnes å ställe inom hälsovårdsområdet eller å sådant ställe utom det-samma, varifrån det plägar till försäljning dit införas. För dylikt prov skall gäldas ersättning enligt vanligt handelspris.

I avvaktan på utgången av denna undersökning, som bör med

största skyndsämhet verkställas, må försäljning av skäligen misstänkt födoämne kunna av nämnden förbjudas.

6 mom. Vad i 3, 4 och 5 mom. stadgas om födoämne, skall i tillämpliga delar gälla om dryckesvara.

7 mom. Försäljare av födoämne eller dryckesvara, varom ovan förmäles, är skyldig att på anmodan av hälsovårdsnämnden meddela upplysning om vem, som till honom levererat varan eller i densamma ingående beståndsdelar.

46 §.

1 mom. Lägenhet, hörande till slakteri, charkuteri, mejeri, bageri, konditori, bryggeri eller läskedrycksfabrik, så ock lägenhet, där kött, charkuterivaror, mjölk, mejeriprodukter, bröd eller konditorivaror yrkesmässigt försäljas eller för dylik försäljning förvaras, må ej läggas på mindre avstånd än sex meter från avträde, urinkur, stall, fähus, svinhus samt gödselstad eller annat upplag av spillning.

Sådan lägenhet skall vara tillräckligt rymlig och ljus samt försedd med erforderliga anordningar för luftväxling ävensom hava lätt tillgång till vatten. Golv, väggar och tak, ävensom bord, hyllor och annan inredning skola vara så beskaffade, att de med lätthet kunna rengöras. Lägenheten må icke stå i förbindelse med bostad och ej heller i övrigt vara så förbunden med annan lokal, att sanitära olägenheter därav kunna uppkomma.

Utöver vad sålunda stadgats gäller för slakteri, charkuteri och mejeri, att golv däri skall vara av sten, betong eller annat lika tjänligt ämne samt försett med avlopp för spillvatten.

2 mom. Lägenhet, som i 1 mom. sägs, ävensom där använda redskap, förvaringskärl och andra tillbehör skola hållas rena och i gott stånd. Sådan lägenhet får endast användas till det ändamål, för vilket den är avsedd. Ej må där förvaras ämne, som kan meddela varorna främmande lukt eller smak eller på annat sätt göra dem otjänliga till förtäring.

3 mom. Vid förvaring, transport, uppläggning eller annan hantering av vara, som är avsedd att försäljas såsom födoämne, skola sådana försiktighetsmått iakttagas, att varan icke förorenas.

47 §.

1 mom. Var och en, som sysslar med beredning av födoämne eller dryckesvara för försäljning, eller hanterar kött, charkuterivaror, färsk fisk,

mjölk, mejeriprodukter, bröd eller konditorivaror, som avses till försäljning, skall under arbetet iakttaga noggrann renlighet.

2 mom. Förekommer beträffande person, som är sysselsatt i sådant arbete, varom i 1 mom. sägs, skälig anledning antaga, att han är behäftad med sjukdom eller smitta, varav menlig inverkan på den av honom bearbetade eller hanterade varans beskaffenhet kan uppstå, är han skyldig att efter anmodan av hälsovårdsnämnden på hälsovårdsområdets bekostnad undergå läkarundersökning. Finnes han vid läkarundersökningen vara behäftad med sjukdom eller smitta, som nu är sagd, må nämnden förbjuda att han deltagar i eller användes till arbete, varom här är fråga.

Om förläggning av avträde m. m.

48 §.

Avträde, urinkur, stall, fähus, svinhus ävensom gödselstad eller annat upplag av spillning må ej läggas på mindre avstånd än sex meter från lägenhet, varom i 46 § förmäles, och ej heller så, att flytande orenlighet därifrån kan utbreda sig till boningshus eller sådan lägenhet, som i 46 § avses, eller till brunn, källa eller annat vattenhämtningsställe eller till allmän väg eller plats.

Till allmän avstjälpningsplats för orenlighet får ej anvisas ställe, som är beläget invid tätt bebyggt område eller nära intill allmän väg eller farled.

Om renhållning vid bostäder.

49 §.

Invid eller i närheten av boningshus må marken ej förorenas; ej heller må latrin, urin, köksavfall, diskvatten eller andra dylika ämnen, som lätt övergå i förruttnelse, uppsamlas eller förvaras så, att sanitära olägenheter därav kunna uppkomma.

Om fabriker och näringar.

50 §.

1 mom. Hälsovårdsnämnden skall vaka över att fabriker och näringar icke inrättas eller drivas så, att de medföra sanitära olägenheter för närboende eller det allmänna, vare sig genom spridning av damm,

rök eller ånga i större myckenhet eller av elak lukt eller genom utsläppande av giftiga gaser eller illaluktande avloppsvatten eller ock genom åstadkommande av buller eller dylikt. Förefinnes sådan olägenhet, skall nämnden tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder för dess avhjälpande. Verkställes ej av hälsovårdsnämnden anbefalld åtgärd inom tid, som nämnden föreskriver, och är den anmärkta olägenheten svår, må nämnden äga tills vidare förbjuda fabriken eller näringens drivande.

2 mom. Innan någon anlägger sulfatcellulosafabrik, fabrik, där djurämnen brännas eller underkastas torr destillation, fabrik för tillverkning av animaliska gödningsämnen, ugn eller annan inrättning för rostning av arsenik- eller svavelhaltiga malmer, fabrik för tillverkning av vitbetsocker, superfosfat, fosfor, soda, ättiksyra, saltsyra, salpetersyra och svavelsyra, sådant glasbruk eller kakelfabrik, där arsenik vid tillverkningen begagnas, kalk-, koks- och masugn, trankokeri, talgsjuderi, benkvarn, pudrettfabrik, färgeri, färgfabrik, garveri, lysgasverk, limkokeri, skinnberedning, slakteri, stärkelsefabrik, stearinfabrik eller fabrik för bearbetning av tjära eller gasvatten, skall han göra skriftlig anmälan därom hos hälsovårdsnämnden och avvakta besked, huruvida från dess sida hinder därför möter. Vid denna anmälan skall fogas uppgift om de anordningar, vilka äro ämnade att vidtagas för att förhindra, att fabriksrörelsen eller näringens bedrivande må medföra sanitära olägenheter för närboende eller det allmänna.

Skall lägenhet, inrymmande fabrik eller näring, ombyggas eller skola eljest därmed vidtagas förändringar, som äro hänförliga till ombyggnad eller nyanläggning, eller skola betydande ändringar ske i tillverknings sättet, betraktas fabriken eller näringen såsom skulle den av nyo anläggas eller inrättas.

Om begravningsplatser.

51 §.

1 mom. Begravningsplats må icke läggas på sådant ställe eller anordnas på sådant sätt, att vatten därifrån kan menligt inverka på källa, brunn eller annat vattenhämtningsställe.

Till dylik plats bör företrädesvis väljas mark med sandig eller kalkhaltig jordmån. Platsen bör vara omsorgsfullt utdikad samt prydligt planterad.

2 mom. Innan tillåtelse meddelas att anlägga ny begravningsplats eller utvidga förut befintlig sådan, skall hälsovårdsnämnden höras däröver.

3 mom. Grävd grav skall vara minst två meter djup; över däri nedsatt lik skall graven, så fort ske kan, omsorgsfullt igenfyllas.

4 mom. Grav å allmän gravplats må ej ånyo begagnas, innan så lång tid förflutit från det jordande av lik där senast ägt rum, att med hänsyn till jordmån och andra förhållanden, som kunna inverka på likens hastigare eller långsammare förvandling, de mjuka delarna kunna anses hava fullständigt förmultnat, och i intet fall tidigare än efter femton år.

I grav, som blivit upplåten åt enskild med ägande- eller besittningsrätt, må lik nedsättas efter kortare mellantid, dock med iakttagande av de försiktighetsmått, som kunna vara av hälsovårdsnämnden bestämda.

5 mom. I kyrka, där gudstjänst plägar hållas, eller i gravkor, som står i omedelbar förbindelse med sådan kyrka, må lik icke nedsättas, såvida Konungen ej giver lov därtill samt de i nästföljande moment för dylikt fall givna föreskrifter därjämte blivit iakttagna.

6 mom. Innan nedsättning av lik må äga rum i kyrka, gravkor eller murad eller sprängd grav åligger det efterlevande att hos vederbörande kyrkoråd eller annan styrelse för begravningsplats förete dels intyg av läkare därom, att liket för förruttnelsens hämmande eller oskadliggörande blivit på lämpligt sätt behandlat, dels hälsovårdsnämndens yttrande, huruvida och vilka åtgärder därutöver må anses nödvändiga, dels ock bevis att de av nämnden tilläventyrs föreskrivna åtgärderna blivit vidtagna.

För rätt att nedsätta lik i kyrka, där gudstjänst plägar hållas, ävensom i gravkor, som med sådan kyrka står i omedelbar förbindelse, fordras därjämte, att liket är förvarat i en medelst lödning omsorgsfullt tillsluten metallkista.

7 mom. Vad i denna paragraf stadgas äger ej tillämpning i fråga om förvaring av aska efter lik, som i vederbörlig ordning undergått eldbegängelse.

Ansvarsbestämmelser.

52 §.

Med böter från och med fem till och med ettusen kronor straffes, där ej strängare straff enligt allmän lag eller författning bör följa å förseelsen, lägenhetsinnehavare, som i strid mot stadgandet i 43 § 6 mom. förorsakar sanitär olägenhet för närboende;

den som, i strid mot någon av bestämmelserna i 44 § 2 mom., förorenar vattnet i brunn, källa eller vattenledning eller vattnet vid allmänt vattenhämtningsställe vid sjö, vattendrag eller kanal;

den som med avseende å födoämne bryter mot någon av bestämmelserna i 45 § 1 och 2 mom., 3 mom. första stycket samt 7 mom. eller beträffande dryckesvara mot någon av bestämmelserna i samma paragrafs 6 mom., jämfört med 3 mom. första stycket, samt 7 mom.;

den som beträffande lägenhet, som i 46 § 1 mom. sägs, eller där använda redskap, förvaringskärl och andra tillbehör bryter mot någon av bestämmelserna i samma paragrafs 2 mom. och den som i strid mot stadgandet i paragrafens 3 mom. vid förvaring, transport, uppläggning eller annan hantering av vara, som är avsedd att försäljas såsom födoämne, icke iakttager tillbörliga försiktighetsmått till förekommande av varans förorening;

den, som under arbete, som i 47 § 1 mom. avses, icke iakttager noggrann renlighet;

den som bryter mot något av stadgandena i 49 § angående förbud mot förorening av marken invid eller i närheten av boningshus samt angående uppsamlande och förvaring av latrin, urin, köksavfall, diskvatten eller andra dylika ämnen, som lätt övergå i förruttnelse; samt

den som underlåter att ställa sig till efterrättelse någon av bestämmelserna i 51 § 3 mom. angående grävd gravs djup samt angående igenfyllande av grav över däri nedsatt lik.

Samma lag vare i fråga om underlåtenhet att efterkomma förbud, som hälsovårdsnämnd meddelat med stöd av 44 § 3 mom. eller 45 § 3 mom. andra stycket.

Särskilda bestämmelser.

53 §.

Då hälsovårdsnämnd antingen omedelbart eller efter förutgångna råd eller uppmaningar finner sig böra i särskilt fall meddela föreläggande eller förbud, äger nämnden fastställa vite för underlåtenhet att ställa sig föreläggandet eller förbudet till efterrättelse, därest ej särskild påföljd härför finnes bestämd i denna stadga, annan allmän författning eller gällande hälsovårdsordning.

54 §.

För hälsovårdsområde eller del därav, i fråga om vilken de i detta kapitel meddelade bestämmelser gälla, må särskilda hälsovårdsordningar antagas i den ordning förordningen om kommunalstyrelse på landet före-

skriver. För överträdelse av stadgande i dylik hälsovårdsordning må föreskrivas böter av från och med fem till och med ettusen kronor.

3 Kap.

Allmänna bestämmelser.

55 §.

1 mom. Högsta tillsynen över allmänna hälsovården i riket tillkommer medicinalstyrelsen, som har att i sådant avseende till ledning för vederbörande hälsovårdsnämnd meddela nödiga råd och anvisningar.

2 mom. Länsstyrelserna skola, var inom sitt län, vaka däröver, att kommuner, hälsovårdsnämnder samt vederbörande läkare fullgöra sina åligganden i avseende å allmänna hälsovården, för vilket ändamål länsstyrelse äger att, där sådant finnes vara av nöden, förelägga lämpliga viten. När genom vederbörande läkares eller nämnds anmälan eller på annat sätt till länsstyrelses kunskap kommer, att i stad eller på landet förefinnas missförhållanden i avseende på allmänna hälsovården, skall länsstyrelsen tillse, att tjänliga åtgärder för deras avhjälpande vidtagas.

56 §.

Polismyndigheter och kronobetjäning hava att, var inom sitt verksamhetsområde, biträda vid tillsynen över ordningen, vad allmänna hälsovården angår, samt att, då något finnes att erinra i avseende härpå, skyndsamt anmäla detta för vederbörande hälsovårdsnämnd, varjämte det åligger dem att lämna nämnden handräckning i mån av befogenhet.

57 §.

Underlåter någon att utföra arbete eller vidtaga annan åtgärd, som jämlikt denna stadga eller de i enlighet därmed givna föreskrifter åligger honom, och fullgör han icke genast eller inom föreskriven tid efter därom från hälsovårdsnämnden erhållen tillsägelse vad han försummat, eller kan han icke med sådan tillsägelse anträffas, äger nämnden att, där så anses nödigt, låta på den försumliges bekostnad verkställa arbetet eller åtgärden mot lega.

58 §.

Den som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, som i denna stadga eller i föreskrifter, utfärdade i enlighet med 30 eller 54 §, är belagd med bötespåföljd, fortsätter eller förnyar samma förseelse, skall, när han därtill varder lagligen förvunnen, för varje gång åtal emot honom ägt rum dömas till de böter, som för sådan förseelse äro bestämda.

59 §.

1 mom. Förseelse mot denna stadga eller de i enlighet med densamma givna föreskrifter skall åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare och, där sådan icke finnes, vid allmän domstol.

2 mom. Förseelse, som i 1 mom. sägs, åtalas av allmän åklagare. Hälsovårdsnämnd äger ock att för särskilt fall förordna åklagare.

60 §.

Mot sådana av länsstyrelse fastställda påbud, som i 30 och 54 §§ omförmålas, ävensom mot de föreskrifter och åtgärder, vilka det enligt denna stadga tillkommer hälsovårdsnämnd eller länsstyrelse att meddela eller vidtaga, äger den, som anser sin rätt därav förnärmad eller obehörigen inskränkt, att anföra besvär, över hälsovårdsnämnds beslut hos länsstyrelsen inom trettio dagar efter delfäendet och över länsstyrelses beslut inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. Där hälsovårdsnämnd eller länsstyrelse prövar nödigt så förordna, länder utan hinder av besvär beslut till efterrättelse, intill dess annorlunda kan bliva i vederbörlig ordning beslutat.

61 §.

Böter och viten, som ådömas på grund av denna stadga eller de i enlighet med densamma meddelade föreskrifter, tillfalla kommunen.

Saknas tillgång till fulla gäldandet av böter eller vite, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

Genom denna stadga upphävas Kap. 1, 2, 3 och 5 i hälsovårdsstadgan för riket den 25 september 1874.

Denna stadga skall träda i kraft den 1 januari 1920; dock att följande bestämmelser icke skola äga tillämplighet förr än två år förflutit från det stadgan trätt i kraft, nämligen:

1) bestämmelserna i 8 § 1 och 2 mom. samt 43 § 1 och 2 mom., såvitt angår vid stadgans ikraftträdande redan befintligt rum;

2) bestämmelserna i 11 § 1 mom. andra och tredje styckena samt 46 § 1 mom. andra och tredje styckena;

3) bestämmelserna i 13 § 1 mom. tredje och fjärde styckena, såvitt angår golv i avträde, som vid stadgans ikraftträdande redan är befintligt;

4) bestämmelserna i 18 § 3 mom., i vad de avse golv i svinhus.

Där synnerliga svårigheter möta att å rum, vilket vid stadgans ikraftträdande redan var befintligt, vidtaga åtgärd, som betingas av bestämmelsen i 8 § 2 mom. om fönsters läge i förhållande till gata, allmän plats eller gårdsrum, äger hälsovårdsnämnd medgiva anstånd med vidtagande av dylik åtgärd jämväl efter det två år förflutit från det stadgan trätt i kraft.

I stad skall hälsovårdsnämnd i enlighet med denna stadga utses så tidigt, att nämnden kan träda i verksamhet den 1 januari 1920, vid vilken tid de nuvarande hälsovårdsnämnderna i städerna skola upphöra att tjänstgöra.

I sammanhang med berörda proposition har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 164 i första kammaren av herr *Almer* och nr 352 i andra kammaren av herr *Zander*.

Beträffande grunderna för ifrågavarande förslag får utskottet, i den mån ej redogörelse därför här nedan lämnas, hänvisa till den kungl. propositionen jämte därvid fogade protokollsutdrag.

I fråga om vad motionärerna hemställt samt vad de till stöd för sina yrkanden anfört får utskottet hänvisa till motionerna, i den mån desamma icke finnas återgivna här nedan i samband med behandlingen av de särskilda bestämmelserna i förevarande förslag.

Kungl. Maj:ts
proposition.

Sedan till Kungl. Maj:t ingått ett flertal framställningar, som åsyftade revision av bestämmelserna i gällande hälsovårdsstadga av den 25 september 1874, samt åtskilliga över berörda framställningar hörda myndigheter, däribland medicinalstyrelsen, vitsordat behovet av författningsändring i nämnda avseende, tillsattes den 11 september 1909 kommitterade med uppdrag att verkställa revision av hälsovårdstadgan för riket och därvid tillika avgiva förslag till ändrade föreskrifter i avseende å farsotssjukvården inom riket. Denna kommitté framlade i betänkande den 1 april 1915 särskilda förslag till hälsovårdsstadga och epidemistadga.

Det förslag, varöver i förevarande proposition riksdagens yttrande begärts, utgör en inom civildepartementet verkställd omarbetning av kommitterades berörda förslag till hälsovårdsstadga. I särskild proposition, i anledning av vilken utskottet samtidigt härmed avgiver utlåtande, har Kungl. Maj:t, som ansett bestämmelserna rörande epidemivården vara av beskaffenhet att böra beslutas i den för kommunallag gällande ordning, framlagt förslag till epidemilag. Utskottet har icke funnit anledning till anmärkning rörande denna uppdelning i legislativt avseende av stadgandena för dessa särskilda områden av sanitär omvårdnad.

Förevarande förslag till hälsovårdstadga bygger såväl i sakligt som formellt hänseende på gällande hälsovårdsstadgas grund. Den mest framträdande olikheten är, att hälsovårdsföreskrifterna för landsbygden, vilka i nuvarande stadga äro synnerligen knapphändiga, i förslaget blivit betydligt utvidgade efter mönstret av de för stad gällande bestämmelserna, i den mån dessa ansetts kunna och böra tillämpas på landsbygdens förhållanden. De viktigaste sakliga nyheter, som förslaget erbjuder i förhållande till nuvarande bestämmelser, hänföra sig till spörsmålen om hälsovårdens organisation, bostadshygienen, livsmedelskontrollen, renhållningen i stad samt anläggandet av begravningsplatser.

Vad först angår organisationen av hälsovården, har densamma såväl i stad som på landet bibehållits såsom en primärkommunernas angelägenhet. Varje stad och varje samhälle, där hälsovårdsstadgans bestämmelser för stad skola äga tillämpning, ävensom varje kommun på landet med undantag av sådant samhälle, som nyss sagts, skall utgöra ett hälsovårdsområde, och för varje dylikt hälsovårdsområde skall finnas en hälsovårdsnämnd. Därvid är dock att märka, att hälsovårdsnämnden i landskommun skall, om ej särskild sådan nämnd blivit tillsatt, utgöras av kommunalnämnden. Så till vida som landskommun härigenom beretts möjlighet att, där så med hänsyn till hälsovårdsområdes vidd, folkmängd eller andra förhållanden prövas erforderligt, välja särskild

hälsovårdsnämnd, vilkens uppgift uteslutande skall avse hälso- och sjukvård och vilkens sammansättning därför skall komma att bestämmas endast av sanitära hänsyn, innebär förslaget en nyhet. I anledning av överflyttandet av verksamheten ifråga om den allmänna hälsovården från kommunalnämnderna till särskilda hälsovårdsnämnder har i propositionen föreslagits antagande såsom kommunallag av föreskrift därom, att de åligganden i avseende å allmänna hälsovården, som enligt lag eller författning ankomma på kommunalnämnd, hädanefter skola, där ej annorlunda stadgas, tillkomma hälsovårdsnämnd.

Bland hälsovårdsnämnds uppgifter har i förslaget, utöver de nuvarande, upptagits *dels* i stad att verka för anläggande av allmänna vatten- och avloppsledningar, inrättande av renhållningsverk eller vidtagande av annan lämplig åtgärd för orenlighetens avlägsnande från staden, vilket å landet motsvaras av skyldighet att verka för att å platser med mera sammanträngd befolkning vattenledning anlägges samt avlopp anordnas, så att de icke vålla sanitära olägenheter, *dels* i stad att verka för beredande av tillgång till allmänna billiga varmbad ävensom, där så kan ske, till bad i öppet vatten, å landet motsvarat av åliggande att verka för att tillgång beredes till billiga varmbad, där så lämpligen kan ske, *dels* slutligen förpliktelse att verka för att sunda bostäder beredas hälsovårdsområdets innevånare. I fråga om bostadshygienen innehåller förslaget i övrigt vissa betydande skärpningar beträffande de allmänna sanitära fordringarna på boningsrum, varjämte hälsovårdsnämnd i stad ålagts att utöva återkommande kontroll över de färdiga och bebyggda lägenheternas tillstånd, skötsel och underhåll. Omsorgen om besiktning av nyinredda lägenheter och förprovning av byggnadsplaner har däremot, i olikhet mot vad kommittén föreslagit, bibehållits hos byggnadsnämnderna.

Rörande livsmedelskontrollen innebär förslaget i huvudsak, att de stadganden i ämnet, som för närvarande finnas intagna i olika lokala hälsovårdsordningar och så kallade matvarustadgar, i vissa delar inflyttats i hälsovårdsstadgan. Förslaget innefattar *dels* bestämmelser angående beskaffenheten av salubjudna födoämnen, *dels* stadganden angående hälsovårdsnämnds befogenhet att taga undersökningsprov av salubjudna födoämnen, anhålla misstänkta varor och förbjuda deras införande till hälsovårdsområde, *dels* ock föreskrifter beträffande anläggningen och inredningen av lokaler, där födoämnen försäljas eller till försäljning beredas, ävensom angående personer, som syssla med beredning eller annan hantering av födoämnen för försäljning.

Vad därefter angår renhållningen i städerna, har, i motsats mot vad i gällande stadga är fallet, i förslaget upptagits bestämmelser om skyl-

dighet att särskilja den flytande orenligheten från det torra avfallet, var-
emot ifrågasatt införande av separationstvång, d. v. s. bestämmelse om
uppdelande av sistnämnda slags avfall efter en eller annan princip,
överlämnats åt varje samhälles avgörande.

Beträffande till sist anläggande av begravningsplatser, har förslaget
frångått gällande bestämmelse därom, att begravningsplats icke får an-
läggas inom stads planlagda område, och upptager i stället såsom enda
inskränkningar i nämnda avseende, att begravningsplats i stad icke må
läggas på sådant ställe eller anordnas på sådant sätt, att vatten däri-
från kan menligt inverka på källa, brunn eller annat vattenhämnings-
ställe, och att begravningsplats, som anlägges, skall så förläggas, att
dess gräns icke kommer att ligga på kortare avstånd än 18 meter från
byggnad, som innehåller boningsrum.

Utskottet.

Utskottets uppfattning är, att gällande hälsovårdsstadga med hänsyn
till den starka utvecklingen under tiden efter stadgans tillkomst å de
områden, stadgan avser att reglera, måste i många avseenden betraktas
såsom otidsenlig, samt att densamma därjämte saknar nödig fullstän-
dighet. Utskottet anser, att nu föreliggande förslag genom de däri in-
förda nya bestämmelserna, varav de mest betydelsefulla här angivits, i
allt väsentligt motsvarar fordringarna på en tidsenlig författning å ifråga-
varande område. Erinras må emellertid därvid, att, såsom i propositionen
förutsatts, hälsovårdsstadgans föreskrifter alltid måste komma att repre-
sentera de hygieniska minimifordringarna, och att därför, särskilt vad
städerna angår, stadgan måste kompletteras genom för varje ort avpas-
sade särskilda hälsovårdsföreskrifter.

De erinringar, utskottet har att efter verkställd granskning av för-
slaget framställa och för vilka nu skall redogöras, röra endast vissa de-
taljer i detsamma. Vid denna redogörelse skola samtidigt upptagas till
behandling de av enskilda motionärer i anledning av förslaget gjorda
yrkanden.

8 §.

I 8 §, vilken paragraf innehåller förslagets regler angående bostads-
och samlingslokaler m. m. för stad, och i 43 §, som innefattar motsva-
rande bestämmelser för landsbygden, föreskrives i 2 momentet, att bo-
ningsrum skall till storleken motsvara minst en persons luftbehov. Där-
med avses, enligt vad av ett yttrande av föredragande departements-

chefen vid denna punkt framgår, att lägenheten skall minst motsvara en enskild persons luftbehov enligt i sådant avseende vedertagna beräkningsgrunder. Det torde dock ej finnas några så allmänt gillade beräkningar av hur stor luftrymd, som skall anses motsvara en persons luftbehov, att denna departementschefens hänvisning kan antagas garantera en likformig och lämplig tillämpning av den föreslagna regeln. Vidare bör märkas, att icke endast rummets storlek utan därjämte flera andra omständigheter, såsom ventilationsanordningar och byggnadssätt, vilka inverka på luftväxlingens hastighet, äro av betydelse för rummets förmåga att tillgodose visst luftbehov. Av anförda skäl anser utskottet, att regeln uti ifrågavarande fall lämpligen bör vara, att varje boningsrum skall *med hänsyn till storlek och beskaffenhet i övrigt tillgodose* minst en persons luftbehov.

I samma moment av 8 § föreskrives vidare beträffande stad, att fönster i boningsrum skall vetta åt gata, allmän plats eller gårdsrums. Då nämnda krav ej torde kunna anses uppfyllt i de ej sällsynta fall, då fönster är anbragt i taket, men sådant fönster, därest det i övrigt är av tillräcklig storlek, synes kunna uppfylla det ändamål, som med förevarande stadgande torde avses, har utskottet ansett, att förslaget bestämmelse lämpligen bör ersättas med stadgande, att fönster i boningsrum skall vetta *omedelbart åt det fria*.

I 5 momentet av 8 § och 6 momentet av 43 § föreskrives ytterligare, att innehavare av lägenhet i byggnad, som inrymmer boningsrum, ej må genom osnygghet, buller eller på annat sätt förorsaka sanitär olägenhet för närboende. I 27 § stadgas vidare straffpåföljd för den, som i strid mot nämnda föreskrifter förorsakar sanitär olägenhet för närboende. Kommittén hade, enligt vad i dess utlåtande anföres, avstått från intagande av dylik bestämmelse angående buller på grund av »svårigheten eller kanske rättare omöjligheten» att uppdraga gränsen mellan buller, som måste anses tillåtet, och sådant, beträffande vilket detta ej borde vara fallet. Det bör emellertid framhållas, att, såsom departementschefen anført, i momentet förbjödes allenast förorsakande av sådant buller, som bevisligen medför sanitär olägenhet för närboende. Påtagligt synes vara, att icke ett enstaka — låt vara starkt störande — buller kan hava sådana verkningar och medföra ansvarspåföljd, utan att stadgandet avser det en längre tid fortsatta eller ofta upprepade bullret. Vid sådant förhållande synes utskottet intet vara att erinra mot förslaget ståndpunkt.

6 momentet av 8 § innehåller bestämmelser rörande hälsovårdsnämnds i stad befattning med de sanitära förhållandena i lokaler, varest vanligen ett större antal människor samlas. Motsvarande regler för landet innehållas i 7 momentet av 43 §.

*Herr Zanders
motion.*

Herr Zander har i fråga om dessa stadganden föreslagit förordande av införande i sagda paragrafer av bestämmelse om att lokal, varest vanligen ett större antal människor samlas, skall vara försedd med fönster, som skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt, så att lokalen erhåller god dager och nödig luftväxling genom fönstret kan åstadkommas.

Till stöd härför har anförts:

»I fråga om bostäder och samlingslokaler finnes i par. 8 för stad och i par. 43 för landet bestämmelse om att bostadsrum skall vara försedd med fönster, någon motsvarighet härtill stadgas inte beträffande samlingslokaler. Det synes emellertid mig vara av behovet påkallat, att så sker. Det uppstår nämligen lokaler även ute på landsbygden, som huvudsakligen äro avsedda för biografförevisningar, där fönster ej insättes. Att så sker i storstäder, där byggnadsförhållandena kunna nödvändiggöra, att lokaler placeras så, att fönster ej kunna anbringas på desamma, må vara en sak, som kan anses såsom oundviklig. Men att det sker ute på landsbygden och i städer, där byggnadsförhållandena ej utgöra hinder för fönsters anbringande, synes mig vara något, som ej bör tillstädjas. Ur sanitetssynpunkt spelar det en avsevärd roll, om det finns fönster på en lokal, så att solljus och luft kan direkt sprida sig i salen och förhindra, att samlingssalen blir en veritabel pesthärd.»

Utskottet.

Då enligt förslaget hälsovårdsnämnd tillagts befogenhet att, där sådant prövas av behovet påkallat, meddela föreskrift om särskilda anordningar för åstadkommande av tillräcklig luftväxling samt om undanröjande i övrigt av sanitära olägenheter i lokal av ifrågavarande slag, synas de av motionären framhållna synpunkterna redan i förslaget vara tillgodosedda. Föreskrift om att fönster alltid skall finnas å dylik lokal torde i många fall, exempelvis i fråga om teaterlokaler, kunna vålla stora kostnader och svårigheter och medföra olämpliga konsekvenser. Utskottet anser alltså, att sagda motion i förevarande del icke bör giva anledning till erinran från riksdagens sida.

*Herr Zanders
motion.*

I fråga om boningsrum och kök på landsbygden har i förslaget 43 § upptagits bestämmelse om att golvet skall, där ej annat undantagsvis medgives, ligga minst 30 centimeter högre än den angränsande markens yta. Herr Zander har härutinnan i sin motion yrkat, att minimi-

höjden över markens yta måtte fastställas till 60 centimeter, och till stöd härför anfört, att förslaget mått, 30 centimeter, vore alldeles för lågt, då för närvarande golvytan sällan lades lägre än 50 centimeter över marken och i en ny stadga icke borde upptagas föreskrifter, som kunde försämra det redan befintliga tillståndet.

Utskottet har icke funnit tillräckliga skäl föreligga att frångå förslaget ståndpunkt i frågan och hemställer alltså om avslag å motionen i denna del.

Utskottet.

10 §.

10 och 45 §§ innehålla de grundläggande bestämmelserna i fråga om den sanitära kontrollen å födoämnen och dryckesvaror. I första stycket av första momentet av båda nämnda paragrafer föreskrives, att kött av djur, som självdött eller varit behäftat med sådan sjukdom eller omkommit eller nedslaktats under sådana förhållanden, att köttet skäligen är att anse såsom skadligt att förtära eller eljest otjänligt till människoföda, icke må i syfte att därtill användas införas i stad eller där hållas till salu eller överlämnas till annan. I andra stycket av samma paragrafer bestämmes, att kött av sådant djur, som i första stycket sagts, ej får användas vid tillverkning till avsalu av korv eller andra matvaror liksom ej heller förvaras i lägenhet, där dylika varor för sådant ändamål tillverkas eller förvaras, och andra liknande lokaler. Vid en jämförelse mellan dessa båda stycken synes framgå, att det ej skulle vara förbjudet att i stad införa korv eller andra färdiga matvaror, tillverkade av kött från sådana djur, som i momenten avses, ej heller att utan direkt saluhållande använda dylika matvaror till exempel i en matsservering för en fabriks arbetare, där betalning för maten icke lämnas i annan form än genom det utförda arbetet. Det torde vara tydligt, att förslaget mening varit, att förfarande av angivna slag ej heller bör få förekomma. Utskottet har emellertid ansett, att detta direkt bör framgå av lagrummens ordalydelse. Den ändring i sagda paragrafer, som utskottet således förordar, synes lämpligen kunna ske på sådant sätt, att stadgandena i första styckena göras tillämpliga även på korv och andra dylika matvaror, tillverkade av kött från djur av i styckena nämnd beskaffenhet, samt att i sammanhang härmed första och andra styckena sammanföras till ett enda stycke.

I sjätte momenten av 10 § och av 45 § föreskrives, att de i 3—5 momenten av samma paragrafer stadgade regler om kontroll å födoäm-

nen skola i tillämpliga delar gälla om dryckesvaror. Enligt vad utskottet har sig bekant, hava motsvarande bestämmelser i gällande hälsovårdsstadga av vissa domstolar tolkats så, att under begreppen födoämnen och dryckesvaror icke skulle falla ämne, varav födoämne och dryckesvara beredes, exempelvis obränt kaffe och spannmål. Inom utskottet har fördensskull ifrågasatts att förorda införande i detta moment av förtydligande bestämmelse i nämnda hänseende. Då det emellertid enligt utskottets uppfattning borde vara uteslutet att tolka sagda uttryck annorlunda än — på sätt desamma också av kommittén förklarats — såsom omfattande icke blott sådan vara, som utan vidare beredning användes till människoföda eller dryck, utan ock sådan, som först måste undergå dylik beredning för att kunna förtäras, har utskottet stannat vid att föreslå, att momentet lämnas utan erinran.

13 §.

Herr Almers
motion.

Herr Almer har i sin motion framställt anmärkning rörande de i första momentet av förevarande paragraf samt i 14 och 17 §§ intagna föreskrifterna, att i stad utomhusavträden, urinkurar, fähus, stall och svinhus ej få läggas på mindre avstånd från vägg, vari finnes fönster till boplingsrum eller kök, än 6 meter, samt anfört, att beträffande redan bebyggda tomter det skulle komma att stöta på hart när oöverbanneliga svårigheter att ställa sig ett dylikt stadgande till efterrättelse. Motionären har fördensskull hemställt, att i 26 § måtte införas en bestämmelse, som gäve hälsovårdsnämnden rätt att beträffande redan bebyggd tomt, den må nu ligga var som helst inom staden, medgiva undantag från hälsovårdsstadgans tillämpning i ifrågavarande fall, då förhållandena vore sådana, att det vore omöjligt eller förenat med stor ekonomisk uppoffring att ställa sig stadgan till efterrättelse.

Utskottet.

Motionären synes emellertid hava förbisett, att ifrågavarande stadganden endast innehålla förbud mot *läggande* av avträde m. m. på sätt, som i nämnda paragrafer beskrives, och att föreskrifterna således alldeles icke beröra redan befintliga avträden o. d. Motionärens hemställan torde alltså icke böra giva anledning till någon erinran mot förslaget.

Beträffande en annan punkt av mom. 1 i 13 § synes däremot anmärkning böra göras. Förslaget innehåller, att avträde, såväl utomhus som inomhus beläget, skall vara försett med golv av asfalt, betong eller annat lika tjänligt ämne. Enligt 3 punkten av de vid stadgan fogade övergångsbestämmelserna skola sagda föreskrifter, såvitt angår golv i vid

stadgans ikraftträdande redan befintligt avträde, icke äga tillämplighet, förrän två år förflytit från det stadgan trätt i kraft. Efter sagda tid skulle emellertid alltså golv av angiven beskaffenhet finnas anlagda jämväl i alla redan före stadgans ikraftträdande anordnade avträden. I denna punkt går det kungl. förslaget längre än kommitténs, vilket innehöll, att avträde utomhus skulle vara försett med tätt golv och att i vid stadgans ikraftträdande befintligt avträde inomhus golvet skulle vara vattentätt, varemot nyinredda avträden skulle hava golv av asfalt, betong eller annat lika tjänligt ämne. Med uttrycket »tätt golv» förklarade kommittén sig avse golv av den beskaffenhet, att flytande orenlighet icke kunde tränga ned genom detsamma, varjämte anfördes, att golv i avträde inomhus måste vara sådant, att det ej genomsläpper eller uppsuger fuktighet.

Det har förefallit utskottet, som om uppfyllande av de i det kungl. förslaget innehållna kraven på beskaffenheten av golv i redan befintliga avträden i många fall, särskilt i åtskilliga mindre samhällen med ett ålderdomligare byggnadssätt, skulle kunna stöta på betydande svårigheter samt bliva i hög grad betungande. Utskottet anser fördenskull, att man bör beträffande vid stadgans ikraftträdande redan befintliga avträden stanna vid att i likhet med vad kommittén föreslagit föreskriva, att golven skola vara av sådan beskaffenhet och täthet, att de icke genomsläppa eller uppsuga fuktighet.

Därest denna erinran skulle vinna beaktande, lär berörda punkt 3 av övergångsbestämmelserna kunna utgå, enär även enligt gällande hälsovårdsstadga avträden utomhus skola vara försedda med tätt underlag samt avträden inomhus skola äga vattentätt golv eller underlag.

I andra momentet av 13 § föreskrives bland annat, att i stad avträde skall, där ej annorlunda är bestämt i den ordning, som i 30 § föreskrives, eller anordnande av vattenklosett medgivits, vara så inrättat, att orenligheten upptages i täta, lätt flyttbara kärl av modell, som blivit av hälsovårdsnämnden godkänd, samt att dylikt kärl ej får tömmas å hämtningsstället, vilken sistnämnda föreskrift medför, att kärnen måste vara transportabla samt att dubbel uppsättning därav bör finnas.

Herr Almer har i sin motion anført, att vid det förhållandet, att i många samhällen dylika kärl ej vore införda, det ej vore rimligt att införa en sådan bestämmelse, som sist berörts, utan övergångstid. Motionären har fördenskull yrkat, att i övergångsbestämmelserna måtte införas bestämmelse om en frist av fem år i nämnda hänseende.

*Herr Almers
motion.*

Utskottet.

Utskottets uppfattning är, att ej blott i den av motionären berörda punkten utan jämväl ifråga om huvudföreskriften att orenligheten skall upptagas i täta, lätt flyttbara kärl det skulle möta de största svårigheter samt vålla avsevärda olägenheter, därest i alla samhällen förslagets fordringar skulle omedelbart genomföras. Utskottet håller emellertid före, att den i förevarande moment förekommande hänvisningen till 30 §, vilken paragraf innehåller bestämmelser om meddelande av särskilda hälsovårdsföreskrifter, jämväl innebär, att ett samhälles beslutande myndigheter skola vara berättigade att såsom hälsovårdsföreskrift bestämma, att lindrigare regler än de i förslaget således innehållna skola tillsvidare gälla. Till stöd för denna uppfattning kan anföras, att i 17 § 2 mom. av nu gällande hälsovårdsstadga föreskrives, att, där ej annorlunda är bestämt genom särskild kommunal hälsovårdsföreskrift, avträden utomhus skola vara så inrättade, att orenligheten emottages i täta och lätt flyttbara kärl, och att denna hänvisning till särskild föreskrift, enligt vad utskottet inhämtat, flestades begagnats i förmildrande riktning. Utskottet ifrågasätter på dessa skäl icke någon ändring i förevarande moment 2 av 13 §.

26 §.

I fråga om av herr Almer i hans motion framställt yrkande beträffande denna paragraf hänvisas till vad därom anförts vid 13 §.

35 §.

I denna paragraf, som innehåller förteckning på de hälsovårdsnämnd å landet åvilande olika uppgifter, har, såsom framgått redan av den inledande redogörelsen i detta utlåtande, i motsats mot vad beträffande stad är fallet icke upptagits bestämmelse om skyldighet för nämnden att verka för tillgång, där så ske kan, till bad i öppet vatten.

Herr Zanders
motion.

Herr Zander har ansett denna olikhet ej böra bestå och i sin motion yrkat, att riksdagen måtte i sitt yttrande över förevarande förslag hos Kungl. Maj:t anhålla, att följande ändring vidtages i 35 §: »Varje kommun — — — området. För detta ändamål — — — områdets innevånare, samt att, där så lämpligen kan ske, tillgång beredes till såväl allmänna, billiga varmbad som ock till bad i öppet vatten.»

Till stöd för detta yrkande har anförts bland annat följande:

»Det är inte alltid på landet så, att bad i öppet vatten utan vidare står till buds. I tätt befolkade trakter kan det ofta vara svårt nog att

få lämpliga badplatser, även där tillgång på vatten ej lägger hinder i vägen. Strandrätten till en lämplig badplats kan ligga under någon enskild ägare, som inte utan vidare vill upplåta densamma för badning. Och i tätbebyggda samhällen kan det ofta inträffa, att en lämplig badplats ligger så till, att den kan behöva omgärdas med ett plank eller dylikt för att kunna isolera de badande från omgivningen. Att ordna sådana angelägenheter bör jämväl åligga hälsovårdsnämnden på landsbygden. En föreskrift, att hälsovårdsnämnden på landsbygden även bör verka för att tillgång beredes, där så ske kan, till bad i öppet vatten, synes mig vara väl motiverad.»

Utskottet delar motionärens uppfattning i denna punkt och föreslår alltså ett uttalande i enlighet med motionärens yrkande.

Utskottet.

43 och 45 §§.

I fråga om dessa paragrafer rörande, motionsvis framställda yrkanden samt av utskottet föreslagna erinringar får utskottet hänvisa till vad ovan anförts vid 8 och 10 §§, vilka innehålla motsvarande bestämmelser för stad.

Övergångsbestämmelserna.

Rörande ett av herr Almer i hans motion framställt yrkande i fråga om dessa bestämmelser hänvisas till vad därom anförts vid 13 §.

Såsom anförts vid 13 §, har utskottet ansett, att, därest utskottets beträffande första momentet av sagda paragraf framställda erinran vinner beaktande, 3 punkten av övergångsbestämmelserna bör utgå och i följd härav efterföljande punkt i samma bestämmelser bör erhålla ändrad numrering.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen måtte för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående över-

flyttande på hälsovårdsnämnd av kommunalnämnds åligganden i avseende å allmänna hälsovården;

B) att riksdagen måtte, beträffande det riksdagen för yttrande underställda förslaget till hälsovårdsstadga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen ansett,

1:o) att 2 mom. av 8 § synes böra erhålla i huvudsak följande lydelse:

»Varje boningsrum skall, med hänsyn till storlek och beskaffenhet i övrigt, tillgodose minst en persons luftbehov och vara så anordnat, att det kan hållas tillbörligt varmt och bereder erforderligt skydd mot fuktighet, samt förses med fönster. Fönster i dylikt rum skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt samt vetta omedelbart åt det fria, ävensom vara så anordnat, att rummet erhåller god dager och att nödig luftväxling genom fönstret kan åstadkommas»;

2:o) att de i 10 § 1 mom. första stycket och 45 § 1 mom. första stycket meddelade bestämmelser synas böra omfatta jämväl korv och andra matvaror, tillverkade av kött av i nämnda punkter omfördäld beskaffenhet, i sammanhang varmed första och andra punkterna i nämnda båda moment synas böra sammanföras;

3:o) att de i 13 § 1 mom. givna föreskrifterna angående beskaffenheten av golv i avträden synas böra gälla allenast beträffande avträden, vilka anordnas efter det stadgan trätt i kraft, samt att i fråga om vid sagda tidpunkt redan befintliga avträden synes böra stadgas, att golven skola vara av sådan beskaffenhet och täthet, att de icke genomsläppa eller uppsuga fuktighet, i samband varmed 3 punkten av övergångsbestämmelserna synes böra utgå samt efterföljande punkt i samma bestämmelser erhålla härav betingad ändrad numrering;

4:o) att i 35 § synes böra införas bestämmelse av innehåll, att hälsovårdsnämnd i landskommun ålägges att verka för att tillgång, där så ske kan, beredes till bad i öppet vatten;

5:o) att andra momentet av 43 § synes böra erhålla i huvudsak följande lydelse:

»Varje boningsrum skall, med hänsyn till storlek och beskaffenhet i övrigt, tillgodose minst en persons luftbehov och vara så anordnat, att det kan hållas tillbörligt varmt och bereder erforderligt skydd mot fuktighet, samt förses med fönster. Fönster skall vara tillräckligt stort och lämpligt anbragt samt så anordnat, att rummet erhåller god dager och att nödig luftväxling genom fönstret kan åstadkommas»; samt

6:o) att i övrigt intet är att erinra mot ifrågasvarande förslag till hälsovårdsstadga; och

C) att förevarande motioner, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan under B) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 maj 1919.

På andra lagutskottets vägnar:

ADOLF DAHL.
